

Sittard - Geleen

Born

KUNST & AMBACHT

Uitgave
Comité Open Monumentendag Sittard-Geleen
in samenwerking met Stichting Charles Beltjens Sittard
2015

Open Monumentendag 2015

INHOUD:

Pagina

3. Voorwoord

Stadsdeel Born

4. Café Centraal Buchten – Harry Strijkers
4. Klopper boerderij Horrichs Holtum – Jean Knoors
5. Stuceliëfs kapel kasteel Wolfrath Holtum – Guus Janssen
6. Siermetselwerk – Jean Knoors
7. Postkantoren-gotiek – Jean Knoors
8. Sluitstenen / timpaan – Jean Knoors
10. Pronkkevels – Jean Knoors
12. Wandschilderingen Aan de greune paol Grevenbicht – Jean Knoors
13. Oude watermolen Grevenbicht – Jean Knoors

Stadsdeel Geleen

15. H. Barbara – Hub Kitzen
16. Voormalig hoofdgebouw staatsmijn Maurits Geleen – Hub Kitzen
17. Kaspar de mijngeest – Hub Kitzen
17. Woonhuizen – Hub Kitzen
18. Woning Olterdissenstraat 34 – Hub Kitzen
19. Winkelpand hoek Marcellinestraat / Peschstraat – Ad Hoogenboom
20. Voormalig gemeentehuis Geleen – Ad Hoogenboom
22. Maria met kind, pand hoek Cornelisstraat / Rijksweg – Pierre Vossen
23. Beeld H. Lucas Mauritslaan 5 – Hub Kitzen
24. Slagerij/ woonhuis Graaf Huynlaan 2 – Ton Wolters
25. Atelier Ramakers – Ad Hoogenboom
26. Heilig Hartbeeld – Hub Kitzen
28. Parochiekerk HH Marcellinus & Petrus, Oud-Geleen – Hub Kitzen

Stadsdeel Sittard

29. De iconografie reliëf St.-Michielskerk – Peter Schulpen
31. Reliëfs Charles Tangelder – Harry Strijkers
32. Pand Begijnenhofstraat 23, een bijzonder ambachtelijk woonhuis – Harry Strijkers
33. Art Deco-pand Paardestraat 24 – Harry Strijkers
34. 'Teekenschool' – Harry Strijkers
34. Directeurswoning Rijksweg-Zuid 45 – Harry Strijkers
35. Glas-in-lood ambachtsschool
36. Stucgevels tussen Markt en Station – Jolanda Janssen-Daniëls
40. Andreas-kapel Leyenbroek – Rob Pernot
41. Urnenhof Baandert- Guus Janssen
42. Stucwerk in St.-Michielskerk – Guus Janssen
44. Tegeltableaus Mariapark – Guus Janssen
45. Ornamenten toren St.-Petruskerk – Guus Janssen
46. Ophovenermolen – Guus Janssen
47. Marmorisering oude St.-Salviuskerkje Limbricht – Guus Janssen

VOORWOORD

Met **Kunst & Ambacht** zal op Open Monumentendag 12 en 13 september 2015 zowel de kunst als het ambacht in en rond het monument centraal staan. Het monument is dé plaats waar kunst en ambacht samenkomen. Daarom volop aandacht voor de architectuur, moeder van alle kunsten, van het monument zelf. Dit keer op een speciale manier uitgelicht, Maar ook aandacht voor de toegepaste kunsten die daarin te zien zijn, en de inspiratiebron die monumenten zijn voor andere kunstvormen, zoals podiumkunsten, beeldende kunsten, letteren of muziek. Tegelijkertijd wordt ook de ambachtskant, vaak kunstzinnig vormgegeven, in het monument op deze Open Monumentendag belicht: het stucwerk, de wandbeschilderingen, de tegeltableaus, het metselwerk, de betimmeringen, glas-in-lood.

En dan zijn nog niet de ambachten genoemd gerelateerd aan de inrichting van monumenten, zoals het meubilair, het serviesgoed en glaswerk, de stoffering, de klokkenmaker of de hovenier.

Bij gebouwen waar representatie een belangrijke rol speelt zijn de toegepaste en vrije kunsten het rijkst vertegenwoordigd. Het decoratieve ambachtswerk krijgt een bijna exclusieve status, ongeacht of het particuliere woonhuizen, stadspaleizen, religieuze monumenten, openbare gebouwen, winkels of kantoren zijn. Echter ook bij meer sobere gebouwen, waar de indeling en inrichting bijna uitsluitend utilitair is, zoals industrieel erfgoed als smederijen, werkplaatsen, of boerderijen is de link met ambacht volop aanwezig.

Er is geen een betere plek denkbaar waar zoveel verschillende vormen van ambacht, zowel oude als hedendaagse, samenkomen en te zien zijn, dan bij een monument!

Op Open Monumentendag valt het allemaal samen en krijgen kunsten en ambachten ruim baan. Kunstenaars en vaklieden tonen hun kunnen, monumenten in restauratie krijgen speciale aandacht en vertellen hun verhalen aan bezoekers.

Dat betekent ook in Sittard, Geleen en Born aandacht voor het detail, de ornamenten en versieringen van vele gebouwen. Op dat gebied is er genoeg ambachtelijke kunst te zien en te bewonderen. Bijna altijd het werk van anonieme en creatieve ambachtlieden.

Veel bijzonderheden hiervan zijn gepubliceerd in deze jaarlijkse uitgave, die dank zij de financiële steun van de gemeente Sittard-Geleen ook dit jaar weer gratis ter beschikking gesteld kan worden.

Laat U verrassen op zaterdag 12 en zondag 13 september 2015.

Comité Open Monumentendag Sittard-Geleen

September 2015

STADSDEEL BORN

Café Centraal Buchten

Het voormalige café met bijbehorend woonhuis, gelegen aan de Dorpsstraat 50 in Buchten, is vlak voor het begin van de Tweede Wereldoorlog in 1939 gebouwd. Het is een opvallend drielaags hoekpand met zakelijk-expressionistische elementen. Het is niet bekend wie de architect is van dit pand. Het gebouw heeft de allure van een stadspand. Zo'n fraai hoekpand valt op in de dorpsbebouwing van Buchten. Het wordt geclassificeerd als een traditioneel-ambachtelijke bouwstijl met elementen van het nieuwe bouwen. Opvallend aan het pand zijn de afgekante hoeken en rondingen in de tweede bouwlaag. Een doorlopende betonnen luifel scheidt als latei de eerste en tweede bouwlaag. Boven de ingang van het gebouw is een balkon met luifel aangebracht. Het geheel kent veel horizontale elementen door de breed uitstekende luifels, bloembakken en daklijsten. Aan dit gebouw zijn kenmerken van de Amsterdamse School te zien.

Café Centraal Buchten

Harry Strijkers

Klopper boerderij Horrichs

Pand Kloosterstraat 1 Holtum

Eén van de meest authentieke dorpskernen in de gemeente is ongetwijfeld Holtum. De oude dorpskern bestaat voor een belangrijk deel uit oude boerenwoningen, die het oorspronkelijk karakter uitstekend hebben behouden, ook nadat het boerenbedrijf werd beëindigd. Vooral de twee hoofdstraten van het dorp, de Martinusstraat en de Kloosterstraat hebben hun oorspronkelijke karakter goed weten te bewaren.

Diverse panden zijn nog voorzien van een zogenaamde klopper die meestal op het kleine poortje naast de grote inrijpoort van de boerderij was bevestigd, in een tijd, dat van deurbellen nog geen sprake was. De klopper was in vroeger tijden vooral functioneel bij boerderijen met een gesloten binnenplaats. De voordeur lag dan niet aan de straatzijde, maar aan het gesloten erf. Voor bezoekers die van buiten komend was een klop op de voordeur dan niet mogelijk. Door met de massief ijzeren deurklopperring hard tegen het ijzeren slagplaatje te slaan, maakte de bezoeker zijn komst kenbaar. Dat geluid was niet alleen over het hele erf, maar ook binnenhuis duidelijk hoorbaar. Een fraai voorbeeld van zo'n klopper treft men aan bij het pand Kloosterstraat 1, de voormalige boerderij Horrichs, in Holtum.

De deurklopper is van grote waarde voor het behoud van het oude karakter van een pand. De klopperplaat heeft de vorm van een wereldbol met aan de bovenzijde een kruis, als afweermiddel tegen het kwaad in de wereld. Het jaartal 1804 in de plaat gegoten, verwijst waarschijnlijk naar het bouwjaar. Duidelijk is ook dat de klopper en het oude poortje onlosmakelijk bij elkaar horen.

*Klopper boerderij Horrichs
Holtum*

Jean Knoors

Kasteel Wolfrath Holtum: stucreliefs kapel

Het landgoed Wolfrath nabij Holtum genoot in de afgelopen twee eeuwen landelijke bekendheid als woonstede van adellijke geslachten als Kerens de Wolfrath en Ruijs de Beerenbrouck. Het heeft echter nog meer te bieden, zoals de voormalige kapel, die zeer vroege voorbeelden van figuratief stucwerk bevat. Enkele jaren geleden werd deze ruimte zonder valide onderbouwing geïnterpreteerd als rariteitenkabinet (Kunstkammer). Op grond van archiefonderzoek en vergelijking met parallellen in het gebied van Maas en Rijn verdient de functie van kapel toch de voorkeur.

*Stucwerk uitgang kapel kasteel
Wolfrath*

Rond 1610 werd de voormalige kolonel Maarten Bentinck de eigenaar van de middeleeuwse hoeve Wolfrath. Hij begon met de bouw van het huidige kasteel, waarvan het hoofdgebouw werd voltooid door zijn zoon Philips Hendrik. Deze bekleedde volgens zijn grafsteen in de kerk van Holtum belangrijke functies. Zo was hij kamerheer van de hertog van Gulik en van de aartsbisschop van Keulen. Als ambtman van Born en Millen vertegenwoordigde hij de Gulikse hertog in onze regio. Tussen 1627 en 1634 liet hij in de kapel stucwerk aanbrengen, waarvan nu de afbeeldingen van de Latijnse kerkvaders resteren: Augustinus,

Hiëronymus, Ambrosius en Gregorius. Op het reliëf met Ambrosius is op de schouw het wapen van Bentinck afgebeeld. Het wapen van zijn vrouw, barones van Weichs, is in stuc aangebracht boven de deur met de spreuk: *Salus exeuntibus*: heil aan degenen die hier naar buiten gaan.

In die zelfde jaren werden eveneens weelderige stucversieringen aangebracht in kerken, die onder invloed van respectievelijk de Keulse aartsbisschop en de Gulikse hertog werden

ingericht: de Maria Hemelvaartkerk in Keulen (1629) en de jezuïetenkerk Sint-Andreas in Düsseldorf (1629-1632). In de eerste kerk zijn de Latijnse kerkvaders afgebeeld op de preekstoel en in de laatstgenoemde kerk ziet men het viertal aan het plafond vlak na de ingang. Deze toepassingen onderstrepen de religieuze functie van de ruimte in Holtum: het was wel degelijk de huiskapel van de kasteelheer.

Kerkvader Ambrosius op reliëf

Guus Janssen

Snijvoegwerk pand Martinusstraat 14 Holtum

door specialisten wordt beheerst. Een kwart van een gemetseld geveleppervlak bestaat uit voegwerk. Daardoor is het voegwerk van zeer grote betekenis voor het aanzien en de monumentaliteit van een gebouw. Er bestaan in de bouwwereld verschillende voegtypen. Eén van de meest kunstzinnige en meest monumentale voegvormen is ongetwijfeld de snijvoeg. De snijvoeg werd vanaf het midden van de zeventiende eeuw toegepast in de gevels van representatieve gebouwen. Voor de snijvoeg wordt de voeg tussen twee metsellagen, de zogenaamde lintvoeg, gevuld met een speciaal soort voegcement. Langs een rei, een rechte geschaafde lat of smalle plank, wordt met een voegijzer of mesje het nog zachte voegsel afgesneden van het metselwerk. Daarbij mag de voeg niet

Siermetselwerk

Bij tal van panden in Holtum, maar ook in andere dorpen van het stadsdeel Born, treft men diverse vormen van siermetselwerk aan. Wij noemen er slechts een viertal. In een willekeurige volgorde is dat allereerst het **snijvoegwerk**, een specialiteit die momenteel wellicht alleen nog bij restauraties kan worden toegepast, omdat deze techniek nog slechts

Dubbele rij muizentandjes pand Martinusstraat 42 Holtum

buiten het geveleppervlak steken. Een tweede kunstzinnige vormgeving in het metselwerk van oude gebouwen zijn de **vlechtingen**, ook wel **boerenvlechtwerk** genaamd. Dit is een bepaald soort gemetselde muurafdekking die vooral langs schuine bovenzijden van top- of puntgevels zijn te vinden. Meerdere lagen metselwerk zijn haaks op de schuine muurrand aangebracht in een wigvormig inzetstuk, die beitel wordt genoemd. De bij elkaar aansluitende gelijkvormige inzetstukken vormen samen de boerenvlechting.

Boerenvlechtwerk pand Martinusstraat 14 Holtum

Boerenvlechtingen zijn voornamelijk te vinden bij oude in baksteen uitgevoerde gebouwen, van zowel boerderijen als particuliere woningen. Zij hadden als doel de gevelrand af te dekken en te verstevigen. In die zin had de vlechting nagenoeg dezelfde functie als een rollaag.

Zeer decoratief bij oude huizen zijn de sierranden in vele variaties. Zij werden aangebracht direct onder de dakrand of halverwege de voorgevel. Opvallend is de sierrand uitgevoerd in **muizentandjes**. Daarbij wordt een zeer speciaal metselverband wordt toegepast. De baksteen wordt daarbij met een hoek naar buiten aangebracht, waardoor een getande sierlijst ontstaat.

Jean Knoors

Postkantorengotiek

Enkele panden in het stadsdeel Born dienen apart vermeld te worden vanwege hun bijzonder en zeer opvallende bouwstijl in de zogenaamde postkantorengotiek. Het zijn twee huizen die gebouwd werden als woning voor het "hoofd der school". Bedoeld zijn

Aan de Greune Paol 26 Grevenbicht

de panden Martinusstraat 30 in Holtum en Aan de Greune Paol 26 in Grevenbicht.

Deze bouwstijl werd ontwikkeld door de Groningse architect Cornelis Hendrik Peters rijksbouwmeester (1847-1932) leerling van P.J.H. Cuypers in Amsterdam, waar hij kennis maakte met het werk van de Franse neogoticus E.E. Viollet-le-Duc. In 1876 werd Peters, dankzij Cuypers en diens medestander Victor de

Stuers, benoemd tot Rijksbouwkundige voor de Gebouwen van Financiën in de hoop met die benoeming een nationale bouwstijl te kunnen ontwikkelen. versterken. Deze bouwstijl moest een combinatie zijn van neogotiek en elementen uit de renaissance. Peters' officiële taak werd het ontwerpen van post- en telegraafkantoren, waaraan sinds de invoering van de Postwet in 1870 een grote behoefte bestond. Met zijn benoeming in 1878 tot Rijksbouwkundige voor de Landsgebouwen kreeg Peters de beschikking over een bouwkundig bureau met assistenten. Hij werd nu ook betrokken bij restauraties van onder andere de Ridderzaal en het Stadhoudersplein in Den Haag. Zijn bureau was in het laatste kwart van de 19e eeuw verantwoordelijk voor het ontwerp van ongeveer 40 postkantoren, in de door Cuypers bedoelde neogotische stijl met renaissance-invloeden. Geleidelijk liet hij zich steeds meer inspireren door de Groningse romanogotiek uit de dertiende eeuw, wat vooral tot uiting kwam in met nissen versierde topgevels. Het hoofdpostkantoor in Amsterdam uit 1895-1899 geldt als Peters' belangrijkste en meest extravagante bouwwerk. Algemeen kenmerkend voor de door Peters ontwikkelde bouwstijl zijn kruisvensters, de boognissen boven de hoge smalle vensters, de topgevels, de vele speklagen en het metselwerk in meerdere kleuren. Peters overleed in 1932 in Den Haag.

Aan de Greune Paol 26 Grevenbicht

Jean Knoors

Sluitstenen

Net zomin als de eerste Steen de eerste is, is de sluitsteen niet de laatste. Zij markeren enkel en alleen het begin en het einde van een bouwwerk. Hoewel ze zelden samen in één gebouw voorkomen, hebben beiden met elkaar gemeen, dat ze super beknopt de historie van een gebouw weergeven. Sluitstenen komen vaak voor in de boog van de koetspoort van oude hoeses. Ze zijn meestal in blauwe hardsteen of Namense (Aemsje) steen uitgevoerd en voorzien van een inscriptie, weergevend de initialen van de bouwers en het jaartal waarin het gebouw werd opgericht.

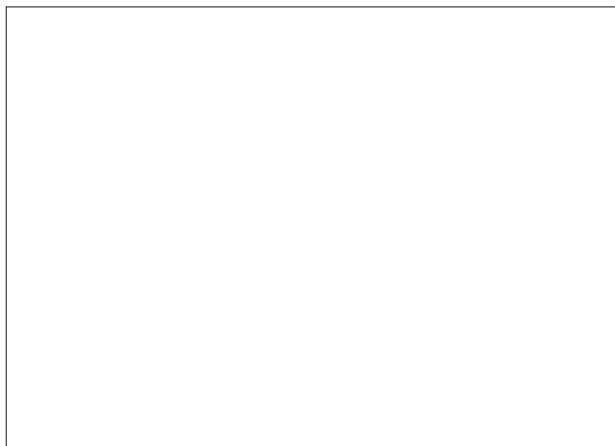
In de koetspoort van de schitterende hoeve aan de Oude Kerkstraat nr. 00 in Papenhoven zit bijgaande sluitsteen met daar de initialen JLL - MGN en het jaartal 1848.

Enig speurwerk levert de volgende korte historiek op: In 1847 kocht Jan Jacob Lambrechts, wonend op de inmiddels verdwenen hoeve Daniëlsweert, in Papenhoven een huis met boomgaard, sloopte het huis en bouwde in 1848 vervolgens de huidige monumentale hoeve. Daarin

woonde hij samen met zijn vrouw Maria Gertrudis Nelissen uit Limbricht met wie hij in 1835 was gehuwd.

Jan Jacob Lambrechts was in de periode dat hij op Daniëlsweert woonde onder meer schepen (wethouder) van de gemeente Grevenbicht en van 1849 tot 1850 voor het district Sittard lid van de Tweede Kamer.

Van hem is bekend, dat hij een zeer lastige persoon was, die in een hevig conflict verwikkeld raakte met burgemeester Louis Cornabé (1843-1846) en vanwege zijn grillig karakter door pastoor Swennen van Papenhoven-Grevenbicht op weinig eervolle wijze "de Gesel Gods" werd genoemd.

Huis Lambrechts Oude Kerkstraat

Timpaan

Het timpaan, het driehoekig bovenstuk van de voorgevel, is bij uitstek het geveldetail, dat verwijst naar de neoklassieke bouwstijl, waarin Huize Lambrechts werd uitgevoerd. Het timpaan is ontleend aan de Griekse en Romeinse tempels uit de Oudheid. Het timpaan bevat geen (klassieke) afbeeldingen. In het timpaan is een rond raam aangebracht.

Jean Knoors

PRONKGEVELS

Pronkgevel Maasstraat 26 Obbicht

Stukadoors in Grevenbicht

“Grevenbicht was een echt stukadoorsdorp”, schreef Thomas op den Kamp in zijn “Verhalen uit Grevenbicht en Papenhoven” (Bron: “Maaslandse Sprokkelingen” Nova Series, jrg. IV nr. 2 van december 1980). Hij schonk extra aandacht aan de vele stukadoors die in Grevenbicht woonden en die gerekend mochten worden tot een soort

elitewerklieden, die zich konden permitteren, mits zij vrijgezel waren, om in de wintermaanden te “rentenieren”. Waren zij gehuwd dan werkten zij tot het stukadoorsseizoen

Pronkgevel Bornerweg Obbicht

Pronkgevels in de Maasstraat Obbicht

aanbrak meestal bij boeren in het dorp. Dat was een welkome bijverdienste om het gezin te kunnen onderhouden. Na Pasen trokken zij weg uit het dorp om over de grens in Duitsland hun vak uit te oefenen. Vaak namen zij dan vrouw en kinderen mee, om met Pinksteren weer terug te zijn om de hoogste feestdag, Pènkste in Beeg, te vieren. Liefst 124 namen van Grevenbichtse stukadoors wist Thom op den Kamp zich nog te herinneren. Dat stukadoors, die hun vak "verstonden", gerekend konden worden tot echte kunstenaars, bewijzen de fraaie stucwerkgevels die zij her en der in de dorpen langs de Maas maakten overduidelijk.

Was het "stukken" van gevels allereerst bedoeld om het vaak zachte en broze metselwerk tegen weer en wind te beschermen, soms leverden de bedreven stukadoors fraaie kunstwerken af, die nu nog terug te vinden zijn in bijzondere fraaie pronkgevels.

Het huis met de koppen in Obbicht

Een van de markantste huizen in Obbicht staat aan de Bornerweg. Markant vanwege de gevelversieringen in de voor- en zijgevel. In eerste oogopslag doen ze denken aan de jaren 1959 tot 1993 toen de roemruchte Obbichtse Schutterij St. Willibrordus er haar schutterslokaal had. Toen was in het huis het alom bekende café van "Sjaak van Fer" op den Kamp gevestigd. De bakstenen gevels zijn gestukadoord en versierd met gezichten, koppen en wijnranken. Het meest opvallende sierstucwerk bevindt zich in de zijgevel. In de geveltop staan twee schuin tegen elkaar geplaatste geweren afgebeeld met daartussen de wapperende Nederlandse vlag. Het geheel samengebonden met een oranje lint. De geweren zouden kunnen wijzen in de richting van de schutterij, terwijl de vlag en het oranje lint doen denken aan een feestelijke gebeurtenis binnen

het Koninklijk Huis. Niets is minder waar.

Het voormalige café werd gebouwd door Zef Frenken uit Born, de vader van onder meer dr. Hub Frenken, de oud piloot van de K.L.M. en arts. Hij was "modelleur", stucadoor die zich had bekwaamd in het aanbrengen van sierstucwerk. Hij bouwde het café, dat hij samen met zijn vrouw Beth op den Kamp uitbaatte. Boven het ovaalvormige zolderraampje staat of stond het jaartal 1914. Het sierstucwerk was pure fantasie en had geen enkel verband met de schutterij of het Koninklijk Huis.

Jean Knoors

Wandschilderingen Aan de Greune paol Grevenbicht

Het pand Aan de Greune Paol 42 is zeer bijzonder, zowel naar bouwstijl als naar inrichting. Het huis werd 1902 gebouwd het echtpaar Jacobus Spee en Elisabeth Smeets. De voorgevel met zeer fraaie voordeur doet vreemd door zijn chaletachtige bouwstijl. Ook het interieur van het huis is zeer bijzonder vanwege de unieke wandschilderingen door het hele huis. Twee van de wand vullende schilderingen in de gang zijn van grote historische waarde. De ene schildering brengt het gehucht De Boyen in beeld, dat tot de grensscheiding in 1839 nog bij Grevenbicht behoorde. Duidelijk is daarop de Boyersbrug te zien over een oude Maastak. De andere wandschildering geeft de situatie weer van de voormalige windmolen in Papenhoven, waar nu nog gesproken wordt van Aan de Molen. Wie de wandschilderingen heeft gemaakt is niet bekend.

Aan de Greune Paol 42

Jean Knoors

Zicht op De Boyen

Zicht op de windmolen Papenhoven

Oude watermolen Grevenbicht

Inleiding

Medio 2009 werd de monumentale watermolen van Grevenbicht, gelegen in de Watermolenstraat, aangekocht door Roy en Eefje Jacobs-Joosten. Hun voorkeur ging uit naar een aantrekkelijke woon- en kantoorruimte in een historische omgeving die naast de bedrijfsvoering voldoende plaats bood aan de uitoefening van hun beider passie:

het verzamelen, documenteren en exposeren van relictten uit de Tweede Wereldoorlog, voornamelijk afkomstig uit de eigen omgeving, in het bijzonder de Maaskant. Door de aankoop van de eeuwenoude watermolen met aanpalend woonhuis aan de

Watermolenstraat 12 te

De watermolen van Grevenbicht

Grevenbicht ging niet alleen de droomwens van het juristenechtpaar in vervulling, maar is Grevenbicht en in feite de hele Maasregio een bijzonder museum rijker, gewijd aan de Tweede Wereldoorlog. Vandaar de officiële benaming Streekmuseum "Maaskant '44".

De oudste Kingbeekmolen

De watermolen ligt op de Kingbeek die zuidelijk van Obbicht in "het Brook" ontspringt, om zeven kilometer stroomafwaarts bij Illikhoven in de Maas uit te monden. De beek is in cultuurhistorisch opzicht één van de belangrijkste waterlopen van de provincie. Door haar aanwezigheid ontstonden in de loop der eeuwen de opvolgende kastelen Obbicht, werd noordelijk van het huidige dorp Obbicht op Harrecoven een verdedigingsschans, het Lauwierken, aangelegd en konden vier watermolens worden gebouwd, t.w.: de papiermolen op "het Greuske", noordoostelijk van het kasteel; de oliemolen bij Kuppelkoven, zuidelijk van de Jodenberg; de korenmolen in Grevenbicht en een niet nader te lokaliseren "Driesgensmüll beneden an den poell". Van de vier molens op de Kingbeek is, voor zover de bronnen daar melding van maken, de korenmolen van Grevenbicht de oudste. Ze is ook de enige nog bewaard gebleven molen op de Kingbeek, die ook nog volledig in tact is.

Ligging en oudste vermelding

De korenmolen, in de volksmond "de watermolen" genoemd, staat aan de Watermolenstraat nr. 12 aan de voet van de winterdijk van de Maas, waarop de Watermolenstraat uitloopt. Over het ontstaan van de molen is weinig bekend. De eerste vermelding werd aangetroffen in het "Schynsbouk van Grevenbicht" uit 1548. Daarin wordt de volgende passage aangetroffen: "*Item die moelen toe grevenbiecht op ter*

beeck die strijckers wyff nu gebruyckt ende hebben den morghe lantsz gerichtlich toe onderpandt gesat daer die moelen up steyt jaers 2 mlr rogge". Hieruit blijkt dat de korenmolen in 1548 in bezit was van een mevrouw Strijckers die als jaarlijkse rente twee malder rogge moest afdragen aan de rentmeester van de hertog van Gulik. Een malder is een speciale inhoudsmaat die voor graan werd gebruikt.

In het cijnsboek wordt nog geen melding gemaakt van de oliemolen bij Kuppelkoven noch van Driesgensmüll. Daaruit kan de voorzichtige conclusie worden getrokken, dat de korenmolen van Grevenbicht de oudst bekende molen is van de vier die ooit op de Kingbeek hebben gelegen. De papiermolen van Obbicht werd namelijk pas in 1699 opgericht.

In de latere dorpsrekeningen van Grevenbicht, uit de jaren 1568/69 en 1570/71, worden naast de korenmolen van Grevenbicht ook de overige molens genoemd. Uit die omschrijvingen blijkt dat de korenmolen van Grevenbicht in de zestiende en (begin) zeventiende eeuw doorlopend in bezit was van de familie Strijckers (Streicher).

Wijzigingen

Tot het begin van de negentiende eeuw ontbreekt elke informatie over de korenmolen van Grevenbicht. Zeker is wel dat de molen in die duistere periode een heel ander aanzien had dan zijn huidige vormgeving. In voorgaande eeuwen had de molen een onoverdekt schoepenrad dat door het water van de Kingbeek werd aangedreven. De molen was van het type onderslagmolen en daarom was de ligging op de "Rattenberg", zoals de plaats waar de molen staat vroeger werd genoemd, niet zonder betekenis, omdat op die plaats het verval van de Kingbeek het grootst was.

Na de aankoop van de molen in maart 1887 door Frans Roelofs, toen nog molenaar in Nieuwstadt, vroeg en verkreeg de nieuwe eigenaar vergunning voor het plaatsen van een stoomturbine. Het schoepenwiel werd verwijderd en vervangen door de nog steeds bestaande schoorsteen. Licht gehoekt sluit het molengebouw aan bij het woonhuis van de vroegere molenaar en de daar weer bij aansluitende tot woning omgebouwde molenschuur.

Het bijzondere karakter dat de korenmolen heeft, was voor het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur aanleiding om de molen op 16 februari 1983 op de lijst van Rijksmonumenten te plaatsen.

Latere eigenaren

Na de familie Strijckers/Streichers als bezitters/eigenaren van de korenmolen in de zestiende en zeventiende eeuw, kwam de korenmolen achtereenvolgens in bezit van de families Baarts (1817-1886), Brouwers (1834) en Roelofs (1886-1978), A.W. Poortvliet (1978-1990), G. Hoofwijk (1990-2009) en R. Jacobs-Joosten vanaf 2009.

In de loop der jaren werden enkele belangrijke wijzigingen aangebracht in het molenswerk. In 1892 werd het grote waterrad als aandrijving vervangen door een stoomturbine. Dat vereiste ook de bouw van de grote schoorsteen, waardoor de molen zijn huidige vorm kreeg. Door de komst van de elektriciteit werd de stoommachine in 1916 vervangen door een elektrische motor. In 1950 werd een kleine hamermolen geplaatst die het werk van de oorspronkelijke moleninrichting overnam. In 1978 werd de molen buiten gebruik gesteld. Desondanks bleef de originele moleninrichting volledig intact. Sinds enige tijd is in deze watermolen het streekmuseum "Maaskant'44" gevestigd met hierin de omvangrijke oorlogscollectie van eerder genoemde Roy Jacobs.

Jean Knoors

STADSDEEL GELEEN

2015: het jaar van de mijnen

Dit jaar is het vijftig jaar geleden dat toenmalig minister van Economische Zaken Den Uyl op 17 december 1965 aankondigde de kolenwinning in Nederland te stoppen. Daarom organiseren de beide voormalige mijnstreken van Nederland het themajaar M2015.

In Geleen lag de staatsmijn Maurits. Wat is er anno 2015 nog aanwezig in Geleen van het mijnverleden kijkend naar het thema 'Kunst & Ambacht' van Open Monumentendagen 2015?

Heilige Barbara, Burgemeester Lemmensstraat-Javastraat

Tegen de gevel van het Barbarazaelke is een beeld geplaatst van de heilige Barbara. Direct na WO II bleek het Gezellenhuis aan de Burgemeester Lemmensstraat te klein. In 1946 bouwden de Staatsmijnen een aantal barakken. Zes barakken kwamen langs de Javastraat te liggen. De eerste barak, het huidige Barbarazaelke, was kantine. Het Gezellenhuis en alle andere barakken zijn gesloopt. Tot begin 1995 stond op de hoek Burgemeester Lemmensstraat en Irisstraat de Barbarakerk met op het gazon een Barbarabeeld. Dit beeld staat nu tegen de gevel van het Barbarazaelke. Het beeld werd vervaardigd door Frans Theodoor (Frans) Cox, geboren op 28 februari 1917 te Maasniel. Na de Mulo A en de M.T.S. te Heerlen volgde hij in 1944 een opleiding aan de Kunstnijverheidsschool in Maastricht bij Jef Scheffers en Harry Koolen. Het glazeniersvak leerde hij bij atelier Den Rooijen in Roermond. Cox overleed op 16 februari 1997 te Maasniel.

De afgebroken H. Barbarakerk Lindenheuvel met op voorgrond het Barbaramonument

H. Barbara

De heilige Barbara is onder andere de beschermheilige van de mijnwerkers, in Limburg werd ze ook wel 'Sinte Berbe' of 'Berbke' genoemd. Barbara is te herkennen aan de symbolen een toren met drie ramen en/of een palmtak.

Na de Tweede Wereldoorlog werd 4 december, haar naamdag, een officiële feestdag voor de mijnwerkers. Na de mis trok men naar het casino of het volkshuis waar een mijnharmonie speelde. Voor de jeugd was er vertier. Zij kregen daarbij ook cadeaus.

Plaquette

In 2008 is in de nis naast het H. Barbarabeeld een plaquette aangebracht. Dit ter nagedachtenis aan de grootste ondergrondse mijnramp van de Staatsmijn Maurits op 3 maart 1958. Hierbij lieten zeven mijnwerkers het leven. De namen van deze omgekomen mijnwerkers staan op de plaquette vermeld.

Het waren Vittorio Pintus, Johan Noort, Frans Zietarski, Silvio Lindiri, Bennie Grootkarsijn, Leonardus Blommaart en Frank Hipwood.

Het verplaatste Barbaramonument aan gevel "Barbarazaelke" Lindenheuvel

Het voormalige hoofdgebouw Staatsmijn Maurits, Mijweg 1.

: Ingang loonhal hoofdgebouw voormalige staatsmijn Maurits Geleen

In 1922 werd de eerste steen gelegd voor het hoofdgebouw van de Staatsmijn Maurits. De bouw is gerealiseerd naar een ontwerp van de Amsterdamse architect Willem Leliman (1878-1921). In het gebouw waren de kantoren gehuisvest. Daarnaast een loonhal en een gigantisch badgebouw voor 4.500 mensen. De officiële opening vond plaats in 1924. Na de sluiting van de staatsmijn Maurits werd in 1989 besloten om de overtollige delen van het stafgebouw te slopen waaronder het badgebouw met zijn karakteristieke puntdak. De invloed van de Amsterdamse school is duidelijk zichtbaar en in het bijzonder met twee in het oog springende details. Boven de entree staat de tekst 'Staatsmijn Maurits Limburg' in gebakken steen. Met links het wapenschild van

'Maurits van Oranje', zoon van Willem van Oranje en naamgever van deze Staatsmijn. Rechts het wapenschild van de 'provincie Limburg'.

In de voorgevel staan vier hoekige figuren. Deze vier beelden moeten Kasper de mijngeest voorstellen. De vier beelden zijn ontworpen door Willem Coenraad Brouwer (1877-1933).

Kasper de mijngeest

Een mythologisch figuur is van alle tijden, ook de mijnwerkers hadden zo'n figuur en wel Kasper de mijngeest. Het werk in de mijnen was gevaarlijk. Hele gangen konden zomaar instorten, er kon zomaar een ontploffing plaatsvinden, je kon er stikken door mijn-gassen of door gebrek aan zuurstof en je kon ook nog eens verdwalen of in een diepe mijnschacht vallen. Die ongelukken hadden niet allemaal een verklaring en al zeker geen reden of bedoeling. In het verleden kon het geloof in een mijngeest echter een hoop verklaren: de boze mijngeest kon bijvoorbeeld een pijler hebben omgetrokken, waardoor een deel van het plafond instortte. Om dit te accepteren moest je wel in geesten of spoken geloven. De mijnwerkers geloofde in een oude man, Kasper genaamd. Hij was niet alleen een boze mijngeest, Kasper was meer, hij hielp de mijnwerker in nood en strafte de mijnwerkers als ze iets verkeerd deden.

Mijngeest Kasper als ornament aan hoofdgebouw voormalige staatsmijn Maurits (foto Rob Lormans)

Huis Eindstraat 36

Woonhuizen hoek Norbertijnenstraat / Carmelietenstraat 92 en Eindstraat 36.

In de gevel van beide woonhuizen bevindt zich een gevelsteen met een reliëf van een houwer in een pijler. Het zijn twee verschillende gevelstenen, vervaardigd uit kalkzandsteen.

Eindstraat 36 mijnwerker

Huis Norbertijnenstraat 92

Wie de gevelstenen heeft vervaardigd is niet bekend. Ze lijken van de hand van dezelfde kunstenaar te zijn.

Mijnwerker aan huis
Norbertijnenstraat 92 Geleen

Olterdissenstraat 34

Huis Olterdissenstraat 34

In de gevel van het woonhuis is een keramiek geplaatst van een mijnwerker in een statische pose. In de voet van het keramiek is de naam F. Tuinstra ingekrast, de signatuur van de Maastrichtse kunstenaar Frans Tuinstra.

Marie Frans (Frans) Tuinstra werd geboren op 25 augustus 1923 te Maastricht. Hij volgde van 1941 tot 1946 (1 jaar onderbroken door de oorlog) de opleiding aan de Stadsacademie bij Charles Vos, richting de beeldhouwen met eindexamen. Aanvankelijk werkte hij bij de N.V. Russel-Tiglia, de Eerste Tegelse keramiekk-fabriek. Het was een hobby van de toenmalige

directeur om vanaf 1946 een fijn keramische afdeling op te richten waar vooral plastisch werk werd gemaakt. Hij bleef verbonden aan N.V. Russel-Tiglia tot 1956. In dat jaar vestigde hij zich als zelfstandig pottenbakker in een bijgebouw van het kasteel Neercanne, iets buiten Maastricht. Zijn bedrijf heette simpel Tuinstra. Het hield circa 1988 op te bestaan. Frans gaf tot zijn vijftenzestigste jaar keramische lessen bij het Stichting Centrum voor Creatieve vorming (C.C.V.) te Maastricht, het huidige Kumulus. Frans Tuinstra overleed op 3 juni 2006 te Eindhoven.

Hub Kitzen

Winkelpand hoek Marcellienstraat / Peschstraat.

Op de hoek van de Marcellienstraat en de Peschstraat is een beeld in de gevel geplaatst met de afbeelding van een steenhouwer. Dit pand is in 1839 gebouwd en in 1896 kwam het in handen van Jan Antoon Kentgens. Hij begon er een winkel in koper- en ijzerwaren. Hij breidde zijn bedrijf uit met een smederij en een 'foetsj.' Dit was een apparaat waarmee men door middel van centrifugaal kracht boter kon maken. Doordat de zaken goed liepen werd de zaak verder uitgebreid en rond 1930 kwam er een nieuwe uitbreiding. Zijn vrouw Maria Antonia Clementina Ramakers begon in het hoekpand een winkel in manufacturen en modestoffen.

In 1930 nam Alphons Rijs de winkel over en in 1945 begon Mey Roberts, getrouwd met Anneke van Cruchten, er een schoenzaak. In eerste instantie werd het nog gehuurd van Kentgens, maar in 1959 kreeg Roberts het in bezit.

De Steenhouwer

*Huis Olterdissenstraat 34
mijnwerker*

In 1967 werd het verkocht aan Jo Reijnen, getrouwd met Maria Neutelings. Deze familie had een steenhouwerij aan de Pieterstraat. Na enige tijd begon Reijnen aan een omvangrijke opknabbeurt en werd alles opnieuw ingedeeld. Eén van de zonen van Jo Reijnen is de bekende beeldhouwer Louis Reijnen, thans woonachtig in Sweikhuizen. Het kon dan ook niet uitblijven dat deze kunstenaar, samen met een aantal anderen, een beeld vervaardigde waarin het ambacht van Reijnen vereeuwigd werd. Het beeld werd op 29 april 1978 onthuld.

In het hoekpand is nu een kapperszaak annex schoonheidshuis gevestigd die door een dochter van Jo Reijnen (Ackie) wordt gedreven. Zij is getrouwd met Jo de Bock en het ziet er naar uit dat ook een volgende generatie het bedrijf hier zal voortzetten. Dochter Miranda en kleinzoon Rico hebben aspiraties hiertoe.

Ad Hoogenboom

Voormalig gemeentehuis Geleen

Met de komst van Staatsmijn Maurits kwam burgemeester Damen en het gemeentebestuur kort voor 1920 tot de beslissing dat Geleen een echt gemeentehuis moest bouwen. Vanaf 1814 hadden kamers in het huizen van de eerste twee burgemeesters en hierna een deel van de jongensschool als "gemeentehuis" dienst gedaan. Architect Jos Th. Cuypers en zijn zoon Pierre Cuypers jr. kregen de opdracht. Het gemeentehuis werd gebouwd in de onbebouwde ruimte tussen de drie bestaande kernen Lutterade, Krawinkel en Oud-Geleen. Deze plek vormde tevens het toekomstige centrum voor de mijn gemeente Geleen inclusief een marktplaats. Op 11 november 1922 werd het raadhuis officieel geopend..

Gemeentewapen Geleen

Bij koninklijk besluit van 13 februari 1889 kreeg Geleen haar gemeentewapen. In de top van de voorgevel van het raadhuis is dit wapen van Geleen als reliëf in natuursteen geplaatst.

Beschrijving

In een goud veld de staande beelden van de HH Marcellinus en Petrus, het hoofd omgeven door een nimbus van goud, gekleed in Romeinse toga van sabel (heraldische benaming voor kleur zwart), hoofd en handen van natuurlijke kleur, ieder in de ene hand houdende een naar omlaag gericht zwaard van zilver, met gevest van goud, en met de andere hand steunende op een met een gravenkroon gedekt gevierendeeld schild: het eerste en vierde kwartier van keel (rood) beladen met een achtkoppig slangenkruis van zilver; het tweede en derde kwartier van zilver beladen met drie koeken van keel (rood).

Gemeentewapen Geleen

De beide heiligen zijn de parochieheiligen van Oud-Geleen en stierven aan de marteldood (zwaarden). Het gevierendeeld schild is het wapen van de voormalige Heren van de gemeente 'de Graven Huyn van Geleen'.

Het achtkoppig slangenkruis uit het wapen van de 'Huyn van Amstenrade' (I en IV) en de drie koeken uit het wapen van het geslacht 'Gronsveld' (II en III). Jan Huyn (zestiende eeuw) nam deze drie koeken in zijn schild op toen hij trouwde met Johanna van Gronsveld.

Geleense uurwerkmakers familie Wessels (1730-1939)

In Geleen heeft een echte klokkenmakersgeslacht gewoond, te weten de familie Wessels. Niet minder dan zeven leden van deze familie noemde zich 'Orlossimaiker' (horlogemaker).

Wilhelmus (Arnoldus) Wessels (1730-1816) was de eerste horlogemaker. Hij had twee zoons welke horlogemaker waren t.w. Theodoor Eligius Wessels (1767-1816) en Peter

Wessels (1772-1855) resp. de tweede en derde horlogemaker uit de familie Wessels. Peter Wessels had drie zonen welke zich horlogemaker noemde t.w. Jan Willem Wessels (1813-1900), Jan Leonardus (1823-1904) en Pieter Willem Wessels (1815-1895). De laatste klokkenmaker was Pieter Mathijs (1855-1939) zoon van Pieter Willem Wessels. De klokken welke elders meer en meer machinaal geproduceerd werden, zoals in Friesland en in het Zwarte Woud (koekoeks-klokken), was waarschijnlijk de oorzaak dat Pieter Mathijs Wessels de laatste klokkenmaker was in Geleen. Bovendien was hij niet gehuwd. De familie Wessels produceerde klokken welke behoorde qua type tot de Zuid-Nederlandse klokken, die vaak met de term 'Luiks' worden aangeduid.

Wijzerplaat klok Theodorus Wessels

Gebouw Heemkundevereniging Geleen, Jupiterstraat 35A

Oude Geleense gevelstenen

Het bouwen van een nieuwe woning was in vroeger eeuwen een flink karwei. Men kon toen geen gebruik maken van mechanische en elektrische gereedschappen en het bouw materiaal moest men zelf klaar maken om te kunnen verwerken.

Huis Putstraat Corten

Terecht dat men dan ook trots was op het resultaat en dat ter eeuwige nagedachtenis een merkteken aanbracht. Vaak werd dit voorzien van een jaartal en initialen.

In de collectie van de Heemkundevereniging Geleen bevindt zich een aantal voorbeelden van dit soort aandenkens. Zo is het gebouw van deze Heemkundevereniging voorzien van een aantal jaartallen die in Naamse steen gekapt zijn. Het oudste is ingemetseld boven de ingang en draagt het jaartal "1915" en dat betekent dus dat het gebouw precies honderd jaar geleden verrees, als "Augustinusschool".

Steen huis Putstraat met wapen familie Corten

aan de voormalige Dorpstraat in Lutterade. Ook dit pand heeft het veld moeten ruimen en wel voor de aanleg van de Julianatunnel, die in 1931 geopend werd. De bouw van deze tunnel was noodzakelijk om het groeiende aantal werknemers van de Staatsmijn Maurits op hun werkplek te krijgen.

Ad Hoogenboom.

Binnen bevinden zich een aantal balken met initialen en jaartallen. Ook is er een steen te zien met het jaartal 1654. Het bevat het wapen van de familie Corten . Het is afkomstig van het hoekhuis Dorpstraat - Putstraat te Lutterade. Het zat daar aanvankelijk boven de poort. Dit pand werd in 1964 afgebroken omdat men op die plaats het prins Willem-Alexander-bad wilde bouwen. Een andere steen is ook afkomstig uit Lutterade. Het bevat de initialen M.C. (Michael Coenen) en M.L. (Maria Luijten) en het jaartal 1808. Dit paar was op 4 juli 1796 getrouwd en (ver)bouwde een huis

Steen Dorpstraat Coenen-Luijten

Maria met Kind, pand hoek Cornelisstraat-Rijksweg

Tijdens het bombardement van Geleen in oktober 1942 werd dit hoekpand, bestaande uit een café met Duitse kegelbaan, alsmede een gedeelte van het aangrenzende huis Spoorstraat 2 totaal uitgebombardeerd. Het pand was toentertijd eigendom van aannemer Pieter Daelmans. Aan de oorspronkelijke voorgevel van het pand bevond zich, nog zichtbaar op een foto van de ruïne, ten tijde van het bombardement een ijzeren kruisbeeld dat nadien is verdwenen.

In 1952 werd door Pieter Daelmans begonnen met de wederopbouw van het pand en uit dankbaarheid dat de familie het bombardement en de oorlog had overleefd, besloot hij een Mariabeeldje in de gevel op te nemen.

Het beeld is een ontwerp van de Bilthovense kunstenaar Leo Jungblut en is eind jaren veertig door hem gemaakt bij het atelier voor keramische industrie St.-Joris in Beesel. Het is aldaar in de jaren 1950-1960 "in productie" geweest, dat betekent dat er meerder

exemplaren zijn gemaakt. Het beeldje is gemaakt van gebakken klei (steengoed). Ze werden in gipsen vormen gekopieerd. Hierna in de oven gebakken en verglaasd met zoutglazuur.

Zowel Maria als ook het Kind Jezus dragen een open kroon. Opvallend aan het beeldje is verder dat de H. Maagd Maria met haar linkervoet op een bol of globe staat die omringd is door een wolk en haar linkerhand uitstrekt richting deze. In de kunstwereld komt deze uitbeelding wel vaker voor. De uitleg hierbij zou tweeledig kunnen zijn; Maria Koningin der Vrede en Maria Koningin van de Hemel. De openstaande handpalm geeft uitstraling naar de aarde om haar te behoeden voor oorlog en rampen en bij de H. Maria tevens voor ontvankelijkheid voor de mens en de wereld.

Beeld H. Lucas, Mauritslaan 5

Maria met kind Cornelisstraat

Huis Mauritslaan 5

In de gevel van dit woonhuis, in Engelse landhuisstijl uit 1951, is een beeld geplaatst van de evangelist Lucas. Het woonhuis is ontworpen door architect en bewoner Christiaan Joseph (Jos) Philips (1899-1984). Het beeld verwijst naar het beroep van Jos Philips en werd vervaardigd door Joseph Hendrik (Sjef) Eijmael. Hij werd geboren op 18 april 1921 te Valkenburg aan de Geul., als zoon van beeldhouwer Josef Hendrik Eijmael (1894-1968) en Catharina Maria Elisabeth van Grootel. Hij werd opgeleid aan de Kunstnijverheidsschool in Maastricht, bij Charles Vos. Net 18 jaar oud ontwierp hij een Heilig Hartbeeld voor Hoensbroek, dat hij samen met zijn vader uitvoerde. Hij vervolgde zijn studie onder Jan Bronner aan de Rijksacademie van beeldende kunsten in Amsterdam. Vanaf 1944 woonde en werkte

Eijmael in Maastricht en vanaf 1986 in Voeren (B.). Hij was een traditioneel beeldhouwer, die figuratief werkte. Eijmael overleed op 14 oktober 2007, op 86-jarige leeftijd, in het Academisch ziekenhuis Maastricht. Nb. Sjef Eijmael had een aantal naamvarianten: Sjef Eymael, Jos Eijmael en signeerde ook wel als Jos Eijmalel.

Evangelist Lucas

Volgens een legende had Lucas ooit een portret geschilderd van Maria. Vandaar dat hij patroonheilige werd van beeldend kunstenaars en met name van schilders. Sjef Eijmael verwerkt in het beeld een aantal symbolen verwijzend naar Lucas.

De **bijbel** als evangelist, de **drie schildjes** staan als symbool voor de drie vrije kunsten architectuur, schilderkunst en beeldhouwkunst en de **kop van een rund** als de evangelist Lucas. Sinds de derde eeuw worden de vier evangelisten aangeduid met symbolische wezens, **Matteüs** als *gevleugelde mens*, **Markus** als *gevleugelde leeuw*, **Johannes** als *gevleugelde arend* en **Lucas** als *gevleugeld rund*.

Beeld Lucas Mauritslaan 5

Slagerij/woonhuis Graaf Huynlaan 2 Geleen

Pand Graaf Huynlaan 2 in Geleen, een gemeentelijk monument

Het ontwerp van dit pand is van de hand van de Roermondse/Geleense architect Hubert Bertrams (1874-1929). Het dateert uit 1922 en is gebouwd in een traditionele bouwstijl met expressionistische en Berlagiaanse elementen. De slagerij/woonhuis is opgetrokken in rode baksteen, gemetseld in kruisverband met een gesneden voeg. Het schilddak is gedekt met zwarte Tuiles de Nord-pannen en voorzien van een eenvoudige houten dakgoot op gootklossen. De linker zijgevel is vooruitspringend ten opzichte van de buurpanden en maakt deel uit van een gesloten straatwand.

Rechts van de rechterzijgevel lag, iets achter de rooilijn, oorspronkelijk het slachthuis, dat door middel van een poort vanaf de straat toegankelijk was.

Het pand heeft een overhoekse Vlaamse gevel met op de begane grond een originele, houten deur die toegang geeft tot de winkel. Aan weerszijden van de winkeldeur is het metselwerk uitgevoerd in tweekleurige (oranje en bruine) geglazuurde stenen. Boven deze deur is een balkon dat voorzien is van een smeedijzeren hekwerk. Hierboven is een topgevel die uitgevoerd is met decoratief metselwerk.

Bijzonder aan het pand, gemeentelijk monument GM 038, zijn de gedecoreerde betonnen lateien, de originele houten ramen en deuren en de zijgevel met de tekst "VLEESCHHOUWERIJ"

Achtereenvolgens was de slagerij in handen van: 1922 – 1935 Arnold Goffin (overleden in 1935), 1935 – 1940 echtgenote Emilia Goffin-Collard, 1940 – 1944 wordt de slagerij gevorderd door de NSB en NSB-er Ritt uit Spekholzerheide krijgt de slagerij, 1944 – 1971, Domien Martens, 1971 – 2001, Jan Martens – Bothmer, 2001 – 2014 leegstand, 2014 – heden, modezaak "Smaak voor Vrouwen", Gaby van de Poel.

Ton Wolters

Atelier Ramakers

Het "Atelier J.W. Ramakers & Zonen Beeldhouwers te Geleen" was een atelier dat wereldwijd bekend stond voor het vervaardigen van kerkelijke kunst en kerkmeubilair. Men kon de kunstvoorwerpen leveren zowel in hout als in steen.

Het bedrijf werd in 1851 in Geleen (nabij de kerk) gevestigd en bleef actief tot in de Tweede Wereldoorlog in 1941. Op 30 september 1851 kocht de uit Schinnen afkomstige Jan Willem Ramakers (1820-1887) een deel van het complex aan de huidige Leursstraat. Jan Willem was op 24 augustus 1850 met Maria Antoinetta Erkens (1831-1890). Ook in Schinnen had hij dit beroep al uitgeoefend.

Twee zonen, Jan Hendrik (Henri) en Peter Mathias (Mathieu) kozen het beroep van hun vader en zo was

Eerste atelier Ramakers Leursstraat 5 Oud-Geleenaat 5

opvolging verzekerd. Een zoon van Mathieu, Maria Wilhelmus Ludovicus (Louis) was de laatste generatie die dit vak koos en ook het bedrijf leidde tot de sluiting in 1941.

Werken vanuit dit atelier vonden hun weg over de gehele wereld, zoals naar Jakarta, Palestina, Guatemala, New York, IJsland, Duitsland en Frankrijk. Vaak kwamen belangrijke vertegenwoordigers uit die plaatsen een bezoek brengen aan het atelier in Geleen, om een bestelling te bespreken of om de voortgang van het door hun bestelde kunstwerk te bekijken.

Uiteraard zijn ook talloze, in de wijde omtrek van Geleen geleverde kunstwerken bekend.

In 1909 nam men deel aan een internationale tentoonstelling voor kerkelijke kunst in Den Bosch en daar won men de "Grand Prix met Eerekruis en medaille".

Al eerder was gebleken dat er veel vraag was naar kunstwerken uit dit bedrijf en was men genoodzaakt een nieuw en groter atelier aan te bouwen. Dat plan werd in 1892 uitgevoerd vlak naast de bestaande werkplaats aan de Leursstraat. Helaas is een groot gedeelte van het archief, inclusief vele ontwerptekeningen, verloren gegaan.

Ad Hoogenboom.

Heilig Hartbeeld

Algemeen

In de eerste helft van de twintigste eeuw verschenen in nagenoeg elk R.K. gemeente of dorp Heilig Hartbeelden. In Geleen staan twee Heilig Hartbeelden. Vanwaar die Heilige Hartdevotie? In het Nieuwe Testament staat: "Maar een der krijgsknechten doorstak Zijn zijde met een speer, en terstond kwam er bloed en water uit" (Johannes 19-34).

Tussen 1673 en 1675 had Margaretha Maria van Alacoque een aantal verschijningen, waarbij Jezus haar zijn Heilig Hart toonde en haar een aantal beloftes deed voor degenen die het Heilig Hart in eren hield. Er volgde een verering van het Heilig Hart. Aan het eind van de achttiende eeuw kwam de verering tijdelijk tot stilstand, om aan het eind van de negentiende eeuw weer op te bloeien. Het Hart van Jezus wordt in de kunst gewoonlijk afgebeeld als een geopende borstkas met daarin een bloedrood hart met een vlam. Het hart staat voor de persoon van Christus' Leven en Lijden, terwijl de vlam de Liefde en Barmhartigheid representeert.

Laatste atelier Ramakers Leursstraat 8 Oud-Geleen

H. Hartbeeld Spoorstraat

Dit beeld werd in 1932 aan de zuidkant van de Spoorstraat geplaatst (met het gelaat naar het noorden), maar werd in 1960 om verkeerstechnische redenen verplaatst naar de huidige plaats (met het gelaat naar het zuiden). Het beeld werd ontworpen en gemaakt door de gebr. Ramakers. Het beeld is gemaakt van beton en zachte steen. In 2011 kreeg het beeld en het pleintje ervoor een grondige opknapbeurt.

H. Hartbeeld Krawinkel

H. Hartmonument Marcellienstraat

Dit beeld werd in 1930 aan de linkerkant van H.H. Marcellinus en Petruskerk geplaatst.

Het beeld werd gemaakt door de gebroeders Ramakers, naar een ontwerp van architect/tekenaar P.A. (Pierre) Schols (1892-1973).

De beeldengroep is vervaardigd uit

kalksteen. Dit H. Hartbeeld heeft een bijzonder thema nl.: *'Het Heilig Hart als hoeder van mijnwerker en gezin'*. Christus is geflankeerd door een knielende mijnwerker en een knielende vrouw met kind. Deze beeldengroep kreeg in 1980 en 2009 een grondige opknapbeurt.

Heilig Hartbeeld Oud-Geleen

Het beeld stond bij de ingang van het oude kerkhof aan de Marcellienstraat. Bij het plaatsen van de beeldengroep werden vele oude graven en vermolmden kisten geruimd. Maar één eikenhouten kist bleek nog in zulke goede staat te zijn, dat besloten werd om het graf niet ruimen. Om verzakkingen te voorkomen werd er een blauwe steen op gelegd. Zodoende rusten nu onder dit monument de stoffelijke resten van mevrouw Maria Antoinette Ramakers-Erkens (1831-1890), de moeder van de gebroeders Ramakers.

Parochiekerk H.H. Marcellinus & Petrus Oud-Geleen

In de kerk bevindt zich een aantal werken uit het atelier Ramakers, met name een triomfkruis boven het priesterkoor. Het neogotisch triomfkruis dateert uit 1880. Het kruis is 360 cm hoog en het corpus 170 cm groot. Verder een kansel/preekstoel vervaardigde in 1891. Aan de kansel zijn invloeden terug te vinden van het atelier/architectenbureau Cuypers uit Roermond. De preekstoel bestaat uit een zeszijdige kuip waarvan vier zijden zijn voorzien van een gotische boognis waarin taferelen in zeer hoog reliëf zijn weergegeven: tafereel 1: Jezus op twaalfjarige leeftijd in de tempel van Jeruzalem. Tafereel 2: De wonderbaarlijke visvangst op het meer van Genesareth. Tafereel 3: De Bergrede. Een detail is dat de gebroeders Ramakers zich zelf hebben geportretteerd. Tenslotte tafereel 4: De sleuteloverdracht aan de apostel Petrus.

Triomfkruis in parochiekerk Oud-Geleen

Preekstoel tafereel 3-2 met portretten van de Ramakers

Ook is er nog een processiebaldakijn, vervaardigd in 1884. Verder zijn door de gebroeders Ramakers in de kerk van Oud-Geleen onder andere vervaardigd de beelden van het H. Hart, H. Hart van Maria en van de H. Jozef.

Literatuur:
De Parochiekerk van Oud-Geleen H.H. Marcellinus & Petrus. 2014.

Hub Kitzen

STADSDEEL SITTARD

De iconografie van het reliëf Sint-Michielskerk

Iconografie is de wetenschap die afbeeldingen/onderwerpen uit de beeldende kunst beschrijft en bestudeerd. Specialist binnen dit deel van de kunstgeschiedenis was de Sittardse prof. dr. J.J.M. Timmers (1907-1996). In 1947 publiceerde deze kunsthistoricus het standaardwerk 'Symboliek en iconographie der christelijke kunst'. In 1987 verscheen de zesde druk en nog steeds geldt deze publicatie als het beste Nederlandse iconografisch handboek. In

dit werk stelt Timmers: 'Als wij, als mensen van de moderne tijd, louter objectief staan tegenover de kunstwerken door vroegere generaties voortgebracht, komen wij slechts met het uitwendige ervan in contact en ontgaat ons de geestelijke inhoud, dus de ware betekenis en een belangrijk deel van de schoonheid van het kunstwerk.' Om de verschillende delen van het reliëf van de Sint-Michielskerk te beschrijven citeren we uit het genoemde werk van de Sittardse kunsthistoricus.

Reliëf in barokgevel Sint Michielskerk Markt Sittard

Het uit mergelsteen gekapte reliëf bovenin de voorgevel van de Sint-Michielskerk geeft een voorstelling van een half knielende monnik die een rozenkrans ontvangt uit handen van de hoog gezeten Maria met Kind. Bij de voeten van de monnik rust een hond, die een brandende fakkel in de bek houdt richting een bol met kruis; rechts daarvan ligt een boek open. Boven de monnik en de hond zien we engelenkopjes.

Dominicus

De knielende figuur aan de linkerzijde is de Spaanse heilige en ordestichter Dominicus de Guzman. Paters van zijn orde bouwden tussen 1652 -1670 de Sint-Michielskerk van Sittard. Over deze heilige schreef de professor: 'Dominicus, gesproten uit het Spaanse geslacht Guzman, werd omstreeks 1170 geboren. Hij studeerde aan de universiteit van Palencia en werd omstreeks 1199 kanunnik te Osma. In 1215 besloot hij een eigen orde te stichten, die de strijd tegen de Albigenzen en de bescherming van het katholieke geloof tegen de ketterij tot doel zou hebben. Hij stierf in 1221 te Bologna. In 1234 werd hij heilig verklaard. Dominicus wordt afgebeeld in het habijt van zijn orde, met een lelie en een boek als attributen. Gewoonlijk draagt hij een ster voor de borst of boven het hoofd. Aan zijn voeten staat een wit en zwart gevlekte hond met een fakkel in de bek. Dominicus' moeder zou kort voor zijn geboorte gedroomd hebben, dat zij het leven schonk aan een wit en zwart gevlekte hond, die een fakkel in de bek droeg,

waarmee hij heel de wereld in brand stak. Ook zou een ster op Dominicus' voorhoofd verschenen zijn, die geheel de aarde in lichtglans zette.'

De officiële naam van de orde van Dominicus is de *orde der Predikheren*. De naam dominicanen voor de orde kwam pas in zwang in de renaissance. De Latijnse naam kan gelezen worden als 'honden van de Heer' (Domini canes). Zij verspreiden het licht (fakkel) van het geloof (kruis) over de wereld(bol).

Maria met Kind

De Sint-Michielskerk is gebouwd ten tijde van de Contrareformatie. Deze hervormingsbeweging binnen de katholieke kerk trachtte onder andere door het versterken van een inniger beleving van het godsdienstig leven het protestantisme de wind uit de zeilen te nemen. Het reliëf is een product van die tijd. Maria die binnen de protestantse kerken van haar voetstuk was gestoten, had binnen de katholieke geloofsbeleving haar centrale positie behouden. In het reliëf kreeg ze dan ook een centrale positie toebedeeld. Als we nader inzoomen op de in het reliëf verbeelde Maria, zien we dat de Moeder Gods niet staand, maar zittend is weergegeven. Over het op deze wijze weergeven van Maria en Kind schreef Timmers: 'Maria is gezeten, het Kind Jesus rust op haar schoot als op een troon. Jesus is de eeuwige Wijsheid en Maria is Zijn troon. Maria als Sedes Sapientiae, Zetel der Wijsheid. Zij is de troon van de eeuwige Wijsheid, Christus.'

Het verzorgen van goed onderwijs was vanaf hun komst in 1626 tot hun vertrek in 1797 een van de grote verdiensten van de dominicanen voor de samenleving van Sittard en regio.

De rozenkrans

Maria overhandigt aan Dominicus een rozenkrans, over dit gebedssnoer lezen we in Timmers standaardwerk: 'De naam 'rozenkrans' of 'rozenhoedje' komt in zwang tegen het einde van de vijftiende eeuw, ofschoon het gebruik van een gebedssnoer met kralen zeker al vanaf de twaalfde eeuw bestond. Aanleiding tot deze benaming boden middeleeuwse legenden, die verhaalden, dat Maria de Ave's uit de mond van haar dienaren aanneemt, ze als rozen aan een snoer rijgt en zich ermee bekranst.

De oudere naam, ook thans nog hier en daar gebruikelijk, is Paternoster.

De oudste gebedenreeksen in de trant van het latere rozenkransgebed treffen wij aan bij kloosterorden, waar de lekenbroeders in plaats van het breviergebed een zeker aantal malen het Onze Vader moesten bidden. Volgens een bepaling uit 1256 moesten de lekenbroeders der Dominicanen jaarlijks dertig maal honderd Onze Vaders bidden voor de afgestorven medeleden van de orde. Dergelijke voorschriften leidden er toe, dat deze lekenbroeders zich van bidsnoeren gingen bedienen, om het juiste getal van hun gebeden te kunnen onthouden en dat deze bidsnoeren de naam kregen van Paternoster, die later op de rozenkrans overging.'

De rozenkrans, met zijn op Maria gerichte devotie, was ten tijde van de Contrareformatie een gebedssnoer dat op demonstratieve wijze de protestantse hervorming afwees. De Sittardse dominicanen stimuleerden met een geweldig enthousiasme de rozenkransdevotie. Door hun werden rozenkransbroedersschappen opgericht in Beek (1641), Sittard (1657), Waldfeucht (1661), Amstenrade (1667), Waldenrath (1672), Nieuwstadt (1673), Echt (1677) en Geleen (1677).

Engelenkopjes

Over engelenkopjes, die in het reliëf boven de monnik en de hond te zien zijn, lezen we in Timmers' standaardwerk dat Johannes Molanus (1533-1585), een van de grond-

leggers van de iconografie, verrukt was over de symboliek ervan: 'daar zij volgens hem juist het essentiële van de engelennatuur uitdrukt: het verstand en de snelheid (hoofd en vleugels). Men pleegt hen wel met de benaming cherubijnenkopjes aan te duiden.' 'Symboliek en iconographie der christelijke kunst' van Timmers brengt ons, mensen van de moderne tijd, in contact met de geestelijke inhoud van oude beelden, ook van die van Timmers geboorteplaats.

Peter Schulpen

Reliëfs Charles Tangelder

700 jaar stad Sittard

Reliëf ter herinnering aan de stadsrechten die graaf Walram II in 1243 aan Sittard verleende.

Als herinnering aan de viering van 700 jaar stadsrechten in 1943 werd in de zuidelijke gevel van het Bisschoppelijk College deze terracotta gedenksteen ingemetseld.

Vanwege de oorlog werd dit feest pas herdacht in 1948. Bijna vijftig jaar later werd deze steen in de voorgevel van het "Jochem Erenshoes" geplaatst.

In 1243 ontving het domein Sittard van Walram II en zijn moeder

Elisabeth van Bar stadsrechten als tegenprestatie voor de bescherming van moeder en zoon. De ontwikkeling van Sittard werd hierdoor sterk bevorderd. Sittard omvatte in die tijd de villa Sittard en de kerkdorpen Wehr en Broeksittard. Op het reliëf, ontworpen en vervaardigd door Charles Tangelder, is Walram de Goede te zien. Hij zit op het paard, terwijl hij de sleutel van de stad aan de geknielde schout overhandigt.

Verder zijn een boer en een mijnwerker afgebeeld. Ze staan symbool voor de beroepsgroepen waar de Sittardse economie in de eerste helft van de twintigste eeuw op

draaide. Afgebeeld is ook de barokke toren van de Grote Kerk, die in 1857 ten gevolge van een blikseminslag afbrandde.

Reliëf 750 jaar stad Sittard

Nicolaas Reubsaet (midden) met zijn ouders

Nicolaas Reubsaet

In de periode na de tweede wereldoorlog was Charles Tangelder een van de meest gevraagde beeldhouwers in Sittard. In de zijgevel van het café 'Stadt Zitterd' bevindt zich een reliëf van zijn hand. Het kan worden beschouwd als het eerste niet-religieuze kunstwerk in de openbare ruimte van Sittard. Het dateert uit 1946

en toont de opmerkelijke Sittardse musicus Nicolaas Reubsaet (1844-1887) met zijn ouders. Reubsaet vierde als zanger triomfen in binnen- en buitenland en trouwde later met de rijke weduwe Singer. Ook wel bekend als de hertog van Camposelice. Duidelijk is nog de invloed van zijn leermeester Charles Vos uit Maastricht waar te nemen.

Pand Begijnenhofstraat 23: een bijzonder ambachtelijk woonhuis

Pand Begijnenhofstraat 23

Het pand ligt als enig huis wat verder terug gerooid in de gesloten oostelijke wand van de Begijnenhofstraat en is zodoende niet direct zichtbaar.

Eenmaal geconfronteerd met de gevel van dit huis leert een nadere blik op dat het hier gaat om een opmerkelijk woonhuis met niet alledaagse ambachtelijk versieringen. De bouwstijl kan worden omschreven als een door het classicisme en zakelijk expressionisme beïnvloede bouwtrant.

Het woonhuis dateert uit 1921. Het is gebouwd door aannemer P. Keulers te Munstergeleen

in opdracht van de weduwe

H. Vroemen-Bormans, Architect.

M.A.P.J. (Jos.) Martens destijds woonachtig in de Begijnenhofstraat 5 in Sittard, tekende voor dit hoogwaardige en esthetisch ontwerp en met name in deze regio zeker een zeldzaam architect-historisch gebouw.

Griekse tempel

Het metselwerk is in kruisverband uitgevoerd met hardstenen dorpels, architecturaalfljst en in de voorgevel pilasterkapitelen. De voorgevel bestaat uit drie traveeën, onderling gescheiden door grote bakstenen pilasters op hardstenen basementen waartussen een hardstenen plint. De pilasters

eindigen boven de tweede bouwlaag met hardstenen, Ionische kapitelen, die een hardstenen architraaf dragen. Het geheel wekt associaties op met een Griekse tempel.

Ornamentiek

Het linker- en midden travee heeft twee boven elkaar gelegen houten schuifvensters met door houtsnijwerk geornamenteerde kozijnstijlen en glas-in-lood bovenlichten. In het vooruitspringende geveldeel boven de architraaflijst is in alle traveeën een rechthoekig, verticaal ingedeeld glas-in-lood venster geplaatst. In de vensterdorpels van de tweede bouwlaag en het mezzanino bevinden zich waterspuwers. Hieronder zijn in de

tweede laag geornamenteerde keramische consoles geplaatst. De vensters liggen enigszins verdiept in een lijst. De entree in het rechtertravee bevat een rechthoekige houten paneeldeur met beslag onder een verankerde houten luifel en verticaal geled glas-in-lood bovenlicht. De gevel heeft verder een kroonlijst van stucwerk, rollagen en vensterstrekken met geornamenteerde, rode keramische aanzetstenen.

Art Deco-pand Paardestraat 24

Ambachtelijke kunst is zeker te zijn bij de voorgevel van het pand Paardestraat 24. Deze gevel heeft drie vensterassen en is verticaal geled door de toepassing van gepleisterde lisenen op verdiepingsniveau. Ook de oorspronkelijke decoratieve houten voordeur met bovenlicht, nagenoeg centraal in de gevel geplaatst is de moeite waard. Deze deur heeft een wit geschilderde, hardstenen omlijsting.

Links van de entree bevindt zich een poort met een gepleisterde omlijsting met blokmotief in de boog en gestucte, vierkante consoles met cannelures onder de boogaanzetten. De poort bestaat uit een vast, dicht bovengedeelte en daaronder twee houten deuren, die voorzien zijn van decoratief houtwerk in Jugendstil.

De vensteropeningen zijn voorzien van een gepleisterde raamomlijsting met Jugendstilmotieven, onder ander twee tijgerhoofden op de zijstijlen) en een gepleisterde raamdorpel.

De vensteropeningen eerste verdieping zijn voorzien van een gepleisterde raamomlijsting met een rijke Jugendstil-vormgeving en een bepleisterde onderdorpel. Onder de dorpel bevinden zich panelen met sierstucwerk.

De vensteropeningen op de tweede verdieping zijn voorzien van een gepleisterde, geblokte, raamomlijsting met een eveneens rijke Jugendstil-vormgeving en gepleisterde onderdorpel.

Tussen de vensters op de eerste en tweede verdieping zijn gepleisterde lisenen, uitlopend in een druppelvorm aan de onderzijde. De lisenen zijn voorzien van cannelures en zijn op het eerste verdiepingsniveau versierd met zandkleurige medaillons. De lisenen lopen over in consoles, die de gootlijst ondersteunen. Onder deze consoles ten slotte zijn gestucte oriëntaalse hoofden aangebracht.

Art Deco pand Paardestraat 24

Teekenschool Sittard

Teekenschool

De Teekenschool aan de Rijksweg-Zuid te Sittard is een voorbeeld van een traditioneel-ambachtelijke bouwstijl uit 1907. De school werd in 1967, 1970 en 1972 verbouwd. De school is opgetrokken in baksteen en gemetseld in kruisverband. De gevels zijn verfraaid met veel ornamenten in allerlei materiaalsoorten, allemaal staaltjes van ambachtelijke bouwkunst. We zien zandstenen profiellijsten, muurankers, traveeën, lisenen, rondboog friezen, consoles, bloktanddecoraties en blinde nissen. Opvallend is de topgevel die uitkraagt op zandstenen consoles. In het fronton hiervan bevindt zich een driehoekig zandstenen reliëf met het dertiende-eeuwse Sittardse stadszegel. Dit stelt de H. Petrus voor met de sleutels van het hemelrijk in de rechterhand en in de linkerhand het boek. In het middenvlak het hemelgewelf of de stadsmuur met boog gesymboliseerd waarop twee torens rusten, eronder het gespleten krulkruis dat ook in het stadswapen voorkomt. Zie ook de gevelsteen met het opschrift: **A.M.D.C. 1907 7 mei.**

Directeurswoning Rijksweg-Zuid 45

Het pand Rijksweg-Zuid 45 Sittard is de voormalige directeurswoning van de "Teekenschool" en dateert uit 1913. Het object bestaat uit een woonhuis met achterbouwen. Het pand is opgetrokken in rode baksteen, gemetseld in kruisverband, platvol gevoegd en achteraf rood geschilderd. Ook deze woning is rijk versierd met ornamenten. De oorspronkelijke houten voordeur is aan de onderzijde voorzien van panelen en aan de bovenzijde van twee smalle hoge raampjes. Voor de raampjes zit een smeedijzeren hekwerkje. Het houten deurkalf is rijk geprofileerd en heeft consoles op de hoeken. Het bovenlicht wordt gevormd door twee rondboogramen waarin sober glas-in-lood zit gevat.

Onder de verdiepingsvensters bevinden zich kunststenen gevelstenen met reliëfs voorstellende: schilderattributen, meetinstrumenten en timmergerei. Deze verwijzen naar de functie van het rechter buurpand, de voormalige tekenschool. In de boogvel-

den boven de ramen bevinden zich decoratieve graveringen met afbeeldingen van griffioenen en slangen. Het balkon wordt afgeschermd door een opengewerkte, gemetselde balustrade. Het decoratieve metselwerk, de oorspronkelijke ramen en deuren, de gevelstenen, de oorspronkelijke dakkapellen en de smeedijzeren erfafscheiding aan de voorzijde maken van dit pand een juweeltje van ambachtelijke en beeldende bouwkunst.

Harry Strijkers

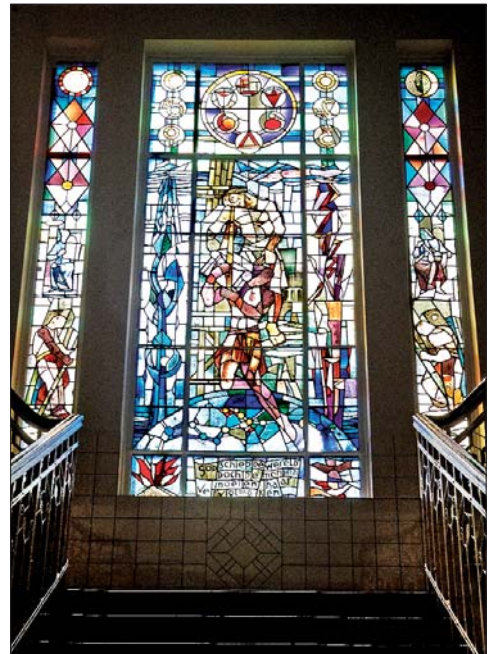
Directeurswoning met de drie kunststenen gevelstenen met reliëfs

Glas-in-lood in ambachtsschool Sittard

Kunst en ambacht komen bij elkaar in de in 1918 gestichte Sittardse ambachtsschool aan de Rijksweg-Zuid te Sittard. De schoolgebouwen zijn namelijk in de loop der tijd verrijkt met een aantal kunstwerken. Men name de glas-in-lood ramen in de hal en boven het monumentale trappenhuis zijn staaltjes van glaskunst pur sang. Ze zijn

*Ingang ambachtsschool Sittard
(foto Gabriël Janssen)*

*Glas in lood trappenhuis
(foto Gabriël Janssen)*

vervaardigd door de kunstenaar Hubert Levigne (1905-1989). Het onderste raam dateert uit 1946 toen vanwege de oorlogsomstandigheden het 25-jarig bestaan verlaat werd gevierd. Dit raam was een geschenk van oud-leerlingen. Op een centraal raam en twee smalle zijramen verbeeldde de kunstenaar op zijn manier de 'volharding' en 'werkzaamheid tegenover luiheid'. In 1955 kwam bij een uitbreiding het bovenste raam tot stand, waarbij Levigne dezelfde totaalstructuur aanhield als bij de oudere glazen. Naar aanleiding van de tekst "God schiep de wereld, doch de mensen moeten haar vervolmaken" schiep de kunstenaar met symbolen en personen een kunstwerk groter van opzet en meer geïnspireerd vanuit het glas.

Harry Strijkers

Literatuur

Piet Meijers, Limburgse kunst in 'Pastoor Jacobs', in De ambachtsschool van Sittard (1918-1998), p. 234.

Stucgevels tussen Markt en Station

In de binnenstad van Sittard zijn net als in de andere stadskernen gevels te vinden die verfraaid zijn met (stuc-)ornamenten. Ook dit was een speciaal soort ambacht dat zeer kunstige voorbeelden heeft voortgebracht. Wie ze gemaakt hebben, zullen we waarschijnlijk nooit kunnen achterhalen. In de Maasdorpen zijn ook zeer mooie voorbeelden te vinden, want hier woonden vele stukadoors, van wie bekend is dat ze rondreisden om hun vak te kunnen uitoefenen en op deze manier hun brood te verdienen.

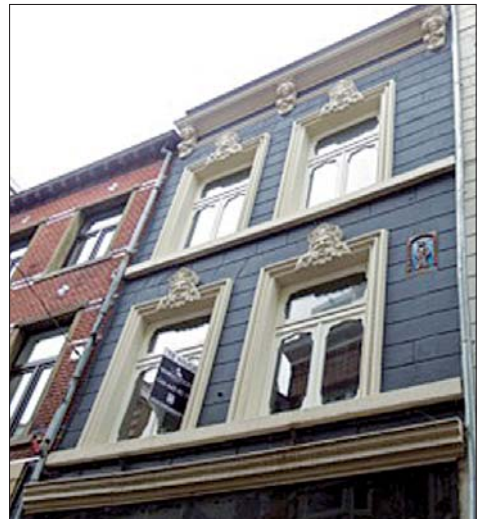
Hieronder zijn enkele panden kort beschreven die opvallen vanwege hun (stuc-)versieringen.

Limbrichterstraat 3

Dit pand in eclectische stijl dateert uit de tweede helft negentiende eeuw.

De vensters op de eerste en tweede etage hebben een geprofileerde stucomlijsting met als bekroning een mascaroon.

Vermeldenswaardig zijn ook de oude T-kozijnen, prachtig vorm gegeven met hun afgeronde en gelobde randen. De kroonlijst onder de dakgoot wordt gedragen door zware versierde consoles. Op de eerste etage is rechts naast de vensters een geglazuurde gevelsteen met de H. Franciscus aangebracht.

Pand Limbrichterstraat 3

Limbrichterstraat 12

Dit voorname pand stamt uit het laatste kwart van de negentiende eeuw en heeft een rijk gedecoreerde eclectische stucgevel.

De vensters op de eerste en tweede verdieping worden beide bekroond door rijk stucwerk, bestaande uit plantvormen met centraal daarin een vrouwenhoofd, op iedere verdieping anders uitgevoerd. Centraal in de twee horizontale panelen onder de fries

Pand Limbrichterstraat 12-14

zijn leeuwenkoppen in medaillons aangebracht. Het hoogtepunt zijn de vrouwelijke dakgootdraagsters, kariatiden genaamd. Aan de onderzijde van de middelste bloklijzen is veel later pas de terracotta plaquette aangebracht met een reliëf van de H. Maagd Maria met kind.

Limbrichterstraat 14-14A

Dit hoge huis met smalle gevel dateert waarschijnlijk uit de laatste helft van de zeventiende eeuw en is gebouwd in de Maaslandse stijl met een ver uitspringende daklijst, rustend op sierlijke consoles; de verdiepingen worden van elkaar gescheiden door geprofileerde lijsten waarbij de muurvlakken onder de vensters versierd zijn reliëfs, op de bovenste etage in de vorm van twee leeuwenmaskers en de etage eronder met drie gevleugelde cherubijnen(engelen)kopjes. Dit pand is op de

begane grond en de eerste verdieping in latere tijd, zoals prof. Timmers ooit zei, "vrij ongevoelig verbouwd en geheel in een lichte toon geverfd".

Limbrichterstraat 38

Dit grote stadspand dateert uit het eerste kwart van de twintigste eeuw. De bovengevel is bepleisterd en waarschijnlijk tegen een oudere gevel geplaatst. Het stucwerk laat Jugendstilversieringen zien met invloed van de Wiener Secession. De houten schuifvensters op de verdiepingen zijn nog origineel.

Limbrichterstraat 60

Dit voorname pand dateert van circa 1880, terwijl de kern mogelijk ouder is. Het zeer rijke stucwerk van de bepleisterde voorgevel is in eclectische stijl uitgevoerd. Tussen de dak consoles zijn leeuwenkopjes aangebracht. De houten T-kozijnen op de etages zijn ook nog authentiek en dateren van rond 1920: de kozijnen hebben afgeronde hoeken. Op de begane grond links is nog de oorspronkelijke deuropening met houten deur bewaard. De deur heeft een rijk classicistisch houtsnijwerk en siersmeedwerk voor de ramen. Karakteristiek zijn de ronde raampjes. De moderne winkelpui rechts van de deur is geplaatst tussen gestucte penanten met Art Deco-stijlkenmerken, die eigenlijk behoorden bij een reeds verdwenen winkelpui uit ca. 1920.

De gevelsteen dateert uit 1993 en toont een Moriaan, die verwijst naar de vroegere benaming van het pand. In dit huis is na de dood van zijn moeder de schrijver-journalist Alphons Laudy opgevoed door zijn grootouders. Vanaf 1898 was hij redacteur en van 1913 tot 1937 was hij hoofdredacteur van dagblad De Tijd. Ook was hij schrijver van bijbeldrama's.

Steenweg 36

Dit winkelpand is gebouwd in traditionele stijl met Jugendstil-elementen en dateert uit het eerste decennium van de twintigste eeuw. Wat meteen hier opvalt, is het hoefijzerboogvormige etalageraam met zijn bijzondere kozijnversiering bovenin. Het raam is

omgeven door stucwerk dat rustiek natuursteen wil suggereren. Verder zijn onder naast de deur en links van het grote etalageraam drie typische gestileerde Jugendstil-motieven aangebracht. Vermeldenswaardig is ook het dak met de dakkapel tussen de hoger opgaande smalle borstweringen met hoekige versieringen. Wel is het jammer dat bij een latere beschildering er geen rekening mee is gehouden om de decoratieve elementen beter tot hun recht te laten komen en de gevel meer eenheid te laten uitstralen.

Pand Steenweg 46

Drie terracotta reliëfs pand Steenweg 56-58

Steenweg 56-58

Deze twee winkel-woonhuizen uit ca. 1895 hebben een voorgevel in neorenaissance-stijl en zijn opgetrokken in baksteen waarbij voor de bijzondere onderdelen mergel en hardsteen zijn toegepast. De voorgevels zijn voorzien van twee nagenoeg identieke topgevels, waarbij alleen de winkelpuien op de begane grond verschillen. De architectuur van de panden heeft een rijke uitstraling vanwege de vensteromlijstingen,

de horizontale banden en de boogvelden boven de vensters op de eerste etage met veelal florale motieven en de boogvelden boven de vensters in de geveltop met saterkop, omringd door druiventrossen en vijgenbladeren. Verder vallen de panden op door de terracotta reliëfs boven de winkelpuien met een afbeelding van twee naar elkaar toegewende mannen/putti waarvan de ene een haas vasthoudt en de ander een katachtig dier; tussen hen bevindt zich een druivenstruik. Deze reliëfs zijn per pand op hun beurt van elkaar gescheiden door een reliëf met bloemmotieven. De winkelpuien zijn gedeeltelijk nog authentiek.

Stationsstraat 6

Dit woonhuis met zijn eclectische gevel dateert uit de negentiende eeuw en is opgetrokken in baksteen en bepleisterd, eerst in een lichte kleur en thans in grijs geschilderd. Het heeft een symmetrische gevel en een mansardedak. Het toont een rijk sierstucwerk in de vorm van geprofileerde, gepleisterde raamomlijstingen, aan de bovenzijde getoogd met beneden een hardstenen dorpel, en brede hoeklisenen met op de begane grond blokmotieven. Op de verdieping bevindt zich een fraai balkon met een smeedijzeren balustrade en fraaie hoekkolommen, rustend op geprofileerde consoles. Het meest in het oog springend zijn de fraai uitgevoerde vrouwelijke bustes, kariatiden genaamd, die met hun handen de dakgoot ondersteunen. In dit pand is de bekende Sittardenaar Thur Laudy geboren en opgegroeid, de dichter van vele Sittardse liedjes en strijder voor het behoud van het karakteristieke Sittardse stadsbeeld. Later heeft hij lange tijd in Parijs gewoond.

Glas-in-lood

In het kader van het thema van dit jaar kijken we naar de glas-in-loodramen bij winkelpuien. Glas-in-lood was een specifiek ambacht dat vroeger niet alleen in kerken of openbare gebouwen werd toegepast; ook particulieren of winkeliers verfraaiden zo het uiterlijk van hun winkel. In Sittard zijn er op de winkelpromenade nog verscheidene voorbeelden van te vinden. Men moet zich dan even niet laten verleiden door de geëtaleerde waren maar de blik even iets hoger verleggen: de glas-in-loodversieringen zijn namelijk in de bovendelen van het etalagevenster te vinden. Ze variëren van sober tot uitbundig en van geometrisch tot figuratief.

Pand Kleikamp, Voorstad 2

Langs de thans overkluisde beek liet in 1905 de rijke wijnhandelaar Nic. Rutten (1861-1910) dit fraaie statige herenhuis bouwen voor zijn tweede vrouw Henriëtte Janssen, met wie hij in 1902 trouwde na de dood van zijn eerste vrouw. Het echtpaar was nogal romantisch ingesteld, want het huis werd aan de linker zijde nog verder verfraaid met neogotische siertorentjes en een toegangspoort die een herinnering moest zijn aan de middeleeuwse Limbrichterpoort, die vroeger op de hoek bij de Limbrichterstraat/Walstraat/wal gelegen was.

Het woonhuis is opgetrokken in rode baksteen met knipvoeg.

Er is rijkelijk gebruik gemaakt van siermetselwerk.

De segmentboogvormige venster- en deurlijsten op de begane grond en de eerste verdieping hebben getrappt metselwerk met vullingen van gevarieerd rood-geel siermetselwerk. Op de eerste verdieping hebben de ramen grote groen geglazuurde dorpelvlakken. De gevel wordt bekroond door een trapgevel. Hier laten de gedeeltelijk blinde vensters een ander zeker zo fraai lijstwerk zien. Aan weerszijden van deze vensters bevinden zich twee blinde oeil-de-boeuf vensters met gekleurd siermetselwerk. De entree is bereikbaar via een klein bordes met aan weerszijden hardste-

Voormalig pand Kleikamp, Voorstad 2, thans restaurant "Leven"

Glas-in-lood pand Kleikamp

nen treden en is voorzien van een balustrade van decoratief smeedwerk. Onder het bordes bevindt zich de toegang tot de achttiende-eeuwse voorraadkelders van een eerdere bebouwing; de kelders hebben tongewelven. Boven de entree is een balkon met een balustrade van decoratief smeedwerk en een vlaggenmast. Het woonhuis werd gebouwd in een door het eclecticisme beïnvloede traditionele stijl. Er wordt gezegd dat het pand ontworpen zou zijn door architect Jos. Cuypers, zoon van de beroemde Pierre Cuypers, die het Centraal Station en het Rijksmuseum in Amsterdam op zijn naam heeft staan. In de tuin liet Nic. Rutten een koetshuis bouwen in de trant van een middeleeuws kasteeltje, dat doet denken aan een soort vestingwerkje met kantelen, Casa Mia genaamd. Het ligt net om de hoek op de Parklaan en is nu een woonhuis geworden. Toen Rutten rond 1905 als een van de eersten in Sittard een automobiel aanschafte, kreeg Casa Mia al vlug de functie van een garage.

Nadat Rutten in 1910 overleden was, hertrouwde de weduwe in 1920 in Parijs met een welgestelde graaf. Op een van hun vele reizen ontmoetten ze koningin Wilhelmina en prins Hendrik. Prins Hendrik werd in 1927 uitgenodigd om naar Sittard te komen om als landelijk voorzitter van het "Roode Kruis" het vaandel uit te reiken aan de Sittardse afdeling. Hem stond een groots onthaal en een vorstelijke ontvangst te wachten ten huize van de gravin op de Voorstad. Links naast het woonhuis op de Voorstad stond aanvankelijk een ronde toren, die in latere jaren door de toenmalige eigenaar Bernard Kleikamp verwijderd werd, toen hij de serre richting straat vergrootte om als etalage te dienen voor zijn zaak in ijzerwaren. Het pand staat bij de meeste Sittardenaren dan ook bekend als het pand Kleikamp. Dit jaar heeft het pand nieuwe huurders én een nieuwe functie gekregen. Het is nu een restaurant met de tot de verbeelding sprekende naam "Leven".

In de serre, gedragen door geornamenteerde houten kolommen, is veel glas-in-loodwerk terug te vinden in de bovenlichten, waarvan de thematiek, zoals druiventrossen, wijnbladeren en een wijnelk, verwijst naar het beroep van de wijnhandelaar Nic.

Rutten. Hier treft men ook het jaartal 1905 aan naast de letters NR, de beginletters van de naam van de eigenaar.

Verder zien we in de serre een muurschildering van een Noors fjordenlandschap met een gezelschap waarbij misschien wel Nic. Rutten en zijn vrouw Henriëtte afgebeeld zijn. Op de steen links staat juli / augustus 1905 vermeld.

Bovenlichten in puin aan de Brandstraat en Steenweg

Bij de volgende panden ziet men ook nog voorbeelden van bovenlichten met glas-in-lood of gekleurd glas, die gelukkig de tand des tijds hebben kunnen doorstaan; ze maken deel uit van oude puin, al dan niet gedeeltelijk vernieuwd, die dateren uit laat negentiende- begin twintigste eeuw: hoek Brandstraat/Parklaan, Steenweg 36, Steenweg 38, Steenweg 46, Steenweg 54, Steenweg 74 en Steenweg 88.

Jolanda Janssen-Daniëls

Andreaskapel Leyenbroek

Op zondagmorgen 19 juli 2015 is met feestelijk vertoon de gerestaureerde Andreaskapel her ingezegend door hulpbisschop monseigneur Everhard de Jong. Na de teruggave van de kapel aan de parochie door de gemeente, volgde een H. Mis met hierna processie van de kerk naar de uit 1889 daterende kapel. De kroon op het werk van een acht ton kostende renovatie, bekostigd door de gemeente Sittard-Geleen, pro-

vincie Limburg en het Rijk. De restauratie duurde een jaar. De Andreaskapel is in opdracht van de stichter van het klooster gebouwd in 1889 in een negentiende-eeuwse traditionele en neogotische stijl. De kapel vormt het oudste bouwdeel van het kloostercomplex van de Franciscanen SCJ en vormt een integraal onderdeel van het gerestaureerde kloostercomplex Leyenbroek.

*Interieur Andreaskapel Leyenbroek.
Foto genomen op zondagmorgen 19 juli 2015*

De oostgevel van de Andreaskapel, aan de straatzijde, kenmerkt zich door een geprofileerde, gepleisterde plint; een bakstenen optrek in kruisverband; vensterlijsten, deurlijsten, nislijsten, een kroonlijst en boogfriezen in lichtrode profielsteen uitgevoerd. Deze oostgevel heeft twee hoekresalieten, aan de zuidzijde twee en aan de noordzijde drie traveeën.

Het tussenliggende, terug liggende gevelveld van de oostgevel wordt geleed door vier steunberen. Tussen deze steunberen bevinden zich drie spitsboogvormige vensters. Aan de noordzijde van deze spitsboogvensters is een rechthoekige, dubbele paneeldeur; boven deze entree een spitsboogvormig venster met traceringen in glas-in-lood. Aan de zuidzijde van deze spitsboogvensters, hoog in de gevel, is een soortgelijk (weliswaar kleiner) spitsboogvenster geplaatst.

Het interieur van de Andreaskapel kenmerkt zich door een éénbeukig schip van drie traveeën. De kruisribgewelven staan op drievoudige pilasters, voorzien van kapitelen met acanthusbladeren. De grafsteen van priester Andreas Prevot SCJ, stichter van het klooster, ligt links voor het priesterkoor: de stoffelijke resten zijn overgebracht naar het moederklooster. Achter in de kerk is het oksaal met een opengewerkte houten balustrade in neogotische stijl.

Rob Pernot

Urnenhof Baandert (met kunstwerken)

In 1966 werd op de plek waar tientallen jaren heilige grond voor voetballiefhebbers gelegen had een kerk gebouwd, gewijd aan de H. Bernadette van Lourdes, ontworpen door Jozef Fanchamps. Vanwege de dreigende overtolligheid van parochiekerken en de behoefte aan hergebruik werd het gebouw op 7 november 2010 aan de eredienst onttrokken om ingericht te worden als urnenhof met een mortuarium aan de achterzijde. Gezien de toenemende voorkeur voor crematie was het een goede zaak om een tegen weer en wind beschutte, veilige laatste rustplaats te ontwikkelen met in de naastgelegen kapel een ruimte voor bezinning. De inzegening van de urnenhof door bisschop mgr. F. Wierts vond plaats op 15 augustus 2013, het feest van de tenhemelopneming van Maria.

Na de ingang ligt links de Bernadettekapel. Hier zijn elf glaspanelen te zien van de hand van Sabine Lintzen (huis Millen), die de levensloop van de mens symboliseren. Uit de vroegere kerk stammen beelden van Onze Lieve Vrouw van Lourdes en Bernadette en

De urnen Hof Baandert

een herinneringsplaquette voor oorlogsslachtoffers. Aan de levensweg herinnert vervolgens een wegkruis van eikenhout uit het Limbrichterbos, gerestaureerd op initiatief van de werkgroep Kruisen en Kapellen van de Vereniging Sittards Verleden.

In de eigenlijke ruimte van de urnen Hof vallen uiteraard de stèles op, de urnenzuilen, die door hun verticaliteit als grafkruisen verwijzen naar de wederopstanding. Te midden van de stèles bevindt zich een granieten wijwaterbekken, de levensbron. Op het voormalige priesterkoor staat een corona van stèles en ervoor een memorie-altaar.

De achterwand van het voormalige priesterkoor is verplaatst naar de rechterzijde, waardoor een optimaal lichteffect bereikt wordt. Het betreft een kunstwand met het thema 'Een zaak op leven en dood' van Libert Ramaekers (1925-1993). De wand in kunststof,

Kunstwand in de urnen Hof Baandert

vervaardigd in de werkplaatsen van Jac. van Engelshoven in Maastricht, leidde bij de plaatsing tot controverses in de landelijke pers. Uit het grauwe materialistische bestaan rijzen sprankelende kleuren op: bezieling. In het midden ziet men de koperen levensboom met in het hart in zachtblauw de levensbron.

Stucwerk in St.-Michielskerk Sittard

Om een tegenwicht te bieden tegen de toename van het protestantisme in Sittard vestigden zich in 1626 dominicanen uit Maastricht, aanvankelijk aan de Plakstraat, maar enkele jaren later in het voormalige gasthuis aan de Markt. Het oude gasthuis en de erbij behorende kapel moesten van 1653 tot 1670 wijken voor een nieuw klooster met aanpalende kloosterkerk.

In deze Michielskerk herinnert het rijke interieur aan de dominicanen, die er tot 1798 gebruik van gemaakt hebben. De glas-in-loodramen dateren uit de tweede helft van de

negentiende eeuw, toen de jezuïeten over het klooster en de kerk beschikten. Bij binnenkomst vallen het monumentale hoofdaltaar en de imposante preekstoel op. Ook het houtsnijwerk van de lambrisering verdient aandacht: heiligen uit de orde van de dominicanen. Sinds het midden van de achttiende eeuw is de wand aan de kloosterzijde voorzien van vier monumentale schilderijen: de aanbidding door de herders, de kroning van Maria, Dominicus, die de rozenkrans ontvangt, en de vijftien geheimen van de rozenkrans rond een afbeelding van de Heilige Familie (1694).

*Stucwerk H. Geest in portaal
Michielskerk Sittard*

Eén aspect van het interieur wordt meestal over het hoofd gezien: het stucwerk bij de ingang onder de orgeltribune. Dit correspondeert met een soortgelijke decoratie in de kloostergang, die zich achter de grote deuren in de lambrisering bevindt. Deze stucversiering dateert uit 1753, toen onder prior Hyacinthus Corten de kloostergang gerenoveerd werd. Het jaartal 1709 in het houtsnijwerk onder de orgeltribune heeft betrekking op een verandering van het toegangsportaal van de kerk. Misschien is toen ook al de orgeltribune (zonder stuc) gerealiseerd, ofschoon in de kroniek van Dunckel en Pothast het jaartal 1753 ook aan deze tribune gekoppeld wordt.

Stucwerk IHS in Michielskerk Sittard

Toen vanaf 1798 het klooster een andere functie kreeg en de tribune niet meer vanuit dat gebouw te bereiken was, heeft men in de kerk een houten trap aangebracht met weinig respect voor de stucdecoratie.

De centrale afbeelding toont de duif als symbool van de Heilige Geest. Aan de kloosterzijde is een cartouche met tussen hoorns van overvloed het Christusmonogram: IHS [Iesus Hominum Salvator, 'Jezus redder der mensen', of: *In Hoc Signo*, 'in dit teken', of: de eerste letters van de Griekse naam IHSOS - Jezus], een kruis en een hart met de drie kruisnagels. In een soortgelijke cartouche aan de andere zijde staat het Mariamonogram tussen een door een pijl doorboord hart (smart van Maria) en een kroon (Maria, koningin van de hemel). Deze monogrammen treft men ook aan in de stucversiering van de kloostergang.

*Stucwerk Mariamonogram
Michielskerk Sittard*

Tegeltableaus Mariapark Sittard

Tegenover de Basiliek van O.L. Vrouw van het H.Hart ligt het Mariapark, een voorhal met kloostergang, die diende voor de opvang van de massaal toestromende pelgrims. In de kloostergang kon met in gebed langs de kruiswegstaties schrijden. Bij binnenkomst van de in juni 1892 ingewijde voorhal van het Mariapark ziet men links en rechts tegeltableaus. Aan de linkerzijde zijn vier

Tegeltableau vrouwen in Mariapark Sittard

afgebeeld: Angela Merici, stichteres van de ursulinen; Theresia van Avila van de orde van de Karmel; Rosa van Lima, stadspatrones van Sittard; Ursula, die de marteldood stierf in Keulen en naar wie Angela Merici haar orde heeft genoemd.

Aan de rechterzijde treft men aan: Antonius van Padua, een franciscaan; Hubertus, bisschop van Maastricht, die volgens de traditie de bisschopszetel naar Luik heeft overgebracht; Franciscus van Assisi, stichter van de franciscanen; op de plek waar nu een deur is naar het voormalige zusterklooster bevond zich Augustinus, de beroemde kerkvader; deze is echter verplaatst naar de kloostergang tegenover de achtste

kruiswegstatie.

Tegeltableau mannen in Mariapark Sittard

Over de maker en herkomst van deze tableaus tasten we nog in het duister. Onder de tegeltableaus ziet men nog de moeilijk leesbare wijsteen van de Roermondse bisschop Boermans (1886-1900). Deze bisschop had als voornamen: Franciscus Antonius Hubertus. Daarmee hebben we een verklaring voor drie van de vier mannelijke heiligen.

Tevens is dit een indicatie, dat de tableaux vóór 1900 aangebracht zijn. De resterende mannelijke heilige Augustinus was de patroonheilige van de eerste bisschop van het nieuwe bisdom Roermond: Joannes Augustinus Paredis (1853-1886). Deze bisschop had destijds ook een schenking gedaan voor de Augustinuskapel in de Basiliek. Onder het tegeltableau met Augustinus, dat moest wijken voor de deur, bevond zich een steen met naamsvermelding van deze bisschop. Deze wijsteen heeft nadien een plaatsje gekregen bij het avondmaalaltaar in de kloostergang, waar hij als opstapsteen werd gebruikt: zo vergelijkelijk is de wereldse roem.

Ornamenten toren St.-Petruskerk Sittard

De toren van de Sittardse Sint-Petruskerk mag wel een markant landschapspunt genoemd worden en in en om de stad werd en wordt hij dikwijls als richtpunt voor zicht-assen gebruikt, recentelijk nog bij de bouw van Ligne. De nu ruim vijfhonderdjarige toren valt op door typische speklagen, afwisseling van baksteen en natuursteen, maar bevat ook diverse kleinere ornamenten. Eén ornament dateert zelfs van vóór de bouw van de toren: een afbeelding van een zetelende Petrus. Dit beeld zou uit een timpaan of poortbekroning van de voorganger van het huidige kerkgebouw kunnen stammen. Attributen zijn door verwerking niet meer herkenbaar, maar deze Petrus was vermoedelijk uitgerust met sleutels en/of een boek. In ieder geval droeg hij geen tiara (pauskroon), want het betreft

een beeld van Petrus' stoel van Antiochië (feestdag 22 februari). Een tiara duidt doorgaans op een afbeelding van Petrus' stoel van Rome (feestdag 18 januari). Een ander attribuut, de haan, die verwijst naar Petrus' verloochening van Christus, is boven het beeldje in een fries verwerkt en is rond 1500 aangebracht. In latere tijd kreeg de apostelvorst om aantasting door regenwater tegen te gaan een loden petje en achtte men het nodig om de neus te vernieuwen, een staaltje van artistieke plastische chirurgie. Onder het beeldje verwijst een chronogram van pastoor Jos. Linssen naar de restauratie van 1985: de toren van Sint-Petrus is aan parochie en stad teruggegeven na door restauratie zijn vroegere glans herkregen te hebben (*tUrris sanCil petrI restaUratlone, prIore reCUperato spLenDore paroeClae CIVItatlqUe reDDIta*). Boven deze spreuk

Ornamenten toren St.-Petruskerk

wijst een simpele steen met het woord *renovatum* naar een opknappbeurt in 1851. Deze investering was vergeefs, want zes jaar later werd de barokspits van de toren door de bliksem getroffen en stortte hij op het dak van de kerk. Nieuw herstel was nodig, dat bekroond werd met een chronogram boven het westportaal: *eCCLeslaM DeVs ConserVet: Moge God de kerk behouden* (1861). Dat deze wens niet zonder actualiteitswaarde is blijkt wel uit het feit dat enkele maanden geleden mergelbrokken uit de toren naar beneden zijn gevallen.

Ophovenermolen

De molen van Ophoven was oorspronkelijk als feodaal een afhankelijk van kasteel Born, waardoor de ouderdom ervan zou kunnen teruggaan tot in de dertiende eeuw. De eerste vermelding in documenten stamt mogelijk van 1348 en zeker van 1406. Tot het begin van de

Schilderij van de Ophovenermolen

*Inscriptie uit 1778 in oude deur molenruimte
Ophovenermolen*

achttiende eeuw was het een molen voor graan en olie, nadien voor graan en boekweit en tenslotte ook voor het zagen van hout.

Tot 1627 was de molen een feodaal leen en waren de leenmannen afkomstig van Guttecoven, Einighausen en de familie Dobbelsein van Doenrade. In 1627 kwam de molen in het bezit van de hertog van Gulik en werd hij verpacht. Pachters kwamen in de zeventiende eeuw uit de familie Lemmens, in de eerste helft van de achttiende eeuw uit de familie Baggen. Tussen 1712 en 1716 (muurankers) moet het gebouw in de huidige vorm tot stand gekomen zijn. Na telkens wisselende pachters en vanaf de Franse Tijd eigenaars kwam de molen uiteindelijk in handen van Maria Helena Nijssen en haar man Guus Laudy. In 1973 wist de Stichting Jacob Kritzaedt de molen te verwerven en volgde een uitvoerige restauratie in 1976. Na beschadiging van het molenrad in 1983

werd door een nieuwe restauratie van 1994 tot 1998 het functioneren van het molenge-
deelte weer mogelijk gemaakt.

In de herstelde molenruimte herinnert een oude deur aan de vervlogen eeuwen; men
ziet de initialen van de pachters Hendrik van Deursen (1769) en Peter op gen Haven
(1778) ingekrast, de laatste zelfs in een primitieve schets van het molengebouw.

Marmorisering oude St.-Salviuskerkje Limbricht

Het oude Salviuskerkje van Limbricht, waarvan de noordzijde met Maaskeien getuigt van een duizendjarige ouderdom, is landelijk bekend vanwege de gewelfschilderingencyclus uit 1290.

De secco-schilderingen werden aangebracht door Keulse schilders in opdracht van de kasteelheer van Limbricht en diens broer, de deken van het Severinuskapittel in Keulen.

Maria-altar in Salviuskerkje Limbricht

Anna-altar in Salviuskerkje Limbricht

Het kerkje heeft echter meer te bieden, zoals de schilderijenreeks van Jan Gouverne, een zeventiende-eeuwse Rubenskopie en het orgel, dat oorspronkelijk rond 1700 gemaakt is voor de kapel van Agnetenberg te Sittard. Door al deze zaken gaat men bijna achteloos voorbij aan enkele fraaie staaltjes van ambachtelijke barokkunst: gemarmoriseerd hout. Deze marmerimitatie op hout is te zien aan de beide zijaltaren, die in 1787 voor

dit kerkje werden gebouwd. Ze zijn gewijd aan Anna en Maria en tonen dan ook op panelen, hoe moeder Anna haar dochter Maria onderwijst, geïnspireerd door de Heilige Geest (duif), en hoe Maria ten hemel opgenomen wordt. Marmorisering is ook te zien op de preekstoel, die afkomstig is uit het in de Franse Tijd gesloten klooster Nazareth bij Geldern. De Limbrichtse pastoor Page had goede contacten met de door Napoleon benoemde bisschop van Aken en wist zo geconfisqueerde zaken uit kloosters te bemachtigen. De preekstoel toont in de nissen vier oudere houtsculpturen van de Latijnse kerkvaders (zestiende eeuw), maar dateert zelf van circa 1700. De marmorisering werd evenals die van de altaren in oude glorie hersteld door de Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL). Is deze speciale houttoepassing een teken van armoede, omdat men geen echt marmer kon betalen? Of is het een bijzondere prestatie van de barokkunstenaar, wanneer hij bij toeschouwers de illusie van marmer kan opwekken: gezichtsbedrog?

Preekstoel in Salviuskerkje Limbricht